Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 108 (10093) | 1976 чылдың май 6, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Партия болза кѳдээ ажыл-агыйның моон соңгааргы хөгжүлдезин ниити күрүне, бүгү улусчу ужур-дузалыг сорулга кылдыр көрүп турар. Ону шиитпирлээринге экономиканың бүгү адырлары төлептиг салыышкынын киирер ужурлуг.

(СЭКП-ниң XXV съездизинге Л. И. Брежневтиң илеткелинден).

ВЫМПЕЛ — ТИИЛЕКЧИДЕ

ГРУЗИН ССР. Балык флодунуң Аджар эргелелиниң «СЧС-111» сейнериниң экипажынга бо чылдың бирги кварталында социалистиг чарыштың тиилекчизи болганының вымпелин тывыскан. Ол коллектив ам-даа ында бүгүдениң мурнунда чоруп турар.

ЧУРУКТА: сейнерниң экипажының кежигүннери — социалистиг чарыштың мурнакчылары (солагай таладан оң талаже) Георгий Пурпуриди, Джонди Гогебашвили болгаш Владимир Мовсенян олар-дыр.

(СЭТА-ның фотохроникасы).

Кичээнгей салыр чугула айтырыг

Партия тургузуунуң талазы-биле ленинчи принциптерни удуртулга болдургаш, СЭКП бодунуң хүрээлелиниң өзүлдезиниң болгаш ооң шынар составын экижидериниң айтырыгларынче партия организацияларының кичээнгейин доктаамал угландырып келген болгаш угландырып-даа турар. СЭКП-ниң XXV съездизи сайзыраңгай социализмниң үезинде партия бүгү улустуң партиязы болу берген болза-даа, СЭКП бүдүжүнүң талазы-биле ажылчын аңгының партиязы бооп келген болгаш хевээр артканын, амгы үеде партияның хүрээлелинде кирип турарларның 58 хуузу ажылчыннар болуп турарынга сеткил ханып турарын демдеглээн.

Ооң-биле кады съезд ниитизи-биле СЭКП кежигүнүнге хүлээп ап турарларның аажок хөй нуруузу материалдыг бүдүрүлгеде хаара туттунганын болгаш ниитилел амыдыралының шиитпирлиг черлеринде ажылдап турар кижилер болуп турарын айыткан. Республиканың чер-черде партия организациялары бо угланыышкын-биле база-ла чамдык ажылдарны чорудуп турар. Чижээ, бо чылдың бирги чартыында бисте СЭКП-ниң хүрээлеңинге киргеннерниң 63,6 хуузу ажылчыннар болгаш колхозчулар болган. Кызыл хоорайның, Улуг-Хемниң, Тожунуң партия организацияларынга ол-ла үеде партияга чаа хүлээп алганнарның 60-дан 85 хуузу ажылчыннар болган.

Партияның курлавыры болгаш дайынчы дузалакчызы — комсомолдуң күсели-биле бодунуң хүрээлелин немей өстүрер хемчеглерни партия организациялары ап турар. Ооң түңнелинде бо чылдың бирги чартыында бисте СЭКП-ге киргеннерниң 55,7 хуузу комсомолду дамчыштыр хүлээп алдынган. Эң эки комсомолчуларны партияга хүлээп алыр талазы-биле Мөңгүн-Тайга, Тожу, Эрзин районнарның партия организациялары шудургу ажылды чорудуп турар. Партия организацияларында СЭКП-ге хүлээп алыышкынның ниити байдалы партийжи хүрээлелдиң улам ыңай быжыкканын, коммунистерниң ажыл-херекке харысалгазының, дайынчы арга-шинээзиниң күштелгенин бадыткап турар.

Ынчалзажок чамдык партия организациялары бүдүрүлгениң мурнакчыларын партияга чаңгыстап шилип алыр талазы-биле ажылды кошкак чорудуп турар. Чижээ, бо чылдың бирги кварталында Өвүрнүң, Барыын-Хемчиктиң, Чөөн-Хемчиктиң партия организацияларынга СЭКП-ге хүлээп алганнарның чүгле 50 хире хуузу ажылчыннар болгаш колхозчулар болган. Ынчаарга Каа-Хемниң «Кызыл тук» колхозунуң партия организациязы материалдыг бүдүрүлгеде ажылдап турар эң эки кижилерни партияга киирип алырынче сагыш салбаанындан чоокка чедир-ле ында коммунистерниң аразынга чаңгыс-даа хойжу, малчын, механизатор кижи чок турган.

СЭКП-ниң хүрээлеңинге комсомолду дамчыштыр хүлээп алыышкынның байдалы мурнундагызынга бодаарга чүгээр экижээн. Ынчанмыже Барыын-Хемчик, Тес-Хем районнарның партия организацияларының бо талазы-биле ап турар хемчеглери ам-даа кошкак. Бо чылдың бирги кварталында ол районнардан комсомолдуң рекомендациязы-биле партияга хүлээп алдынган комсомолчуларның саны үжен хуу безин четпес болган.

СЭКП-ниң XXV съездизинге партия Төп Комитединиң Отчёт илеткелинде мынча дээн: «Бис бурунгаарлаанывыс тудум-на, партия улуг сорулгаларны шиитпирлээн тудум-на, ооң хүрээлеңин чаа күштер-биле немеп өстүреринче улам сагыш салып, партия эге организациязының, бүгү коллективтиң хүлээп көрүүшкүнүн чедип алган, бүдүрүлгеге болгаш ниитилел амыдыралынга идепкейин көргүскен кижилерни кежигүнге хүлээп алыр ужурлуг бис. Бо сорулгаларны барымдаалааш, кандидат стажының ужур-дузазын бедидери эргежок чугула. Партия кежигүнүнге кандидаттың политиктиг болгаш ажыл-херекчи шынарын, ооң марксисчи-ленинчи кижизидилгезин бүгү талалыг хынаары — бо бүгү чүүлдерни эң шыңгыызы-биле көөрү эргежок чугула».

Съездиниң бо айтыышкынын удуртулга болдургаш партия организациялары СЭКП-ге чаа кирерлерниң политиктиг, ажыл-херекчи болгаш моральдыг мөзү-шынарын бүгү талалыг хандыр өөренип көрбүшаан, оларны шыңгыы чаңгыстап шилип ап тургаш, партияга хүлээп алыр ужурлуг. Ооң-биле кады чаа кирген эштер кандидат стажын эртип турар үеде олардан болгаш оларга рекомендация берген коммунистерден негелдени болур-чогууру-биле бедидери, СЭКП кежигүнүнге кандидаттарның өөредилгези база кижизидилгези дээш доктаамал сагыш салыры эргежок чугула.

Ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның, интеллигенцияның болгаш өске-даа ажыл-ишчилерниң эң эки төлээлекчилериниң күсели-биле партийжи хүрээлелди доктаамал немеп өстүрериниң дугайында СЭКП хооркому болгаш райкомнары, партия эге организациялары ленинчи ёзу-биле сагыш салыр хүлээлгелиг. Дуржулгалыг хоочун коммунистерниң чаагай чаңчылдарын эдербишаан, партияга чаа хүлээп алдынган аныяк кижи бүрүзү партияның идепкейлиг, бедик идейлиг дайынчызы болуп, СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, оңгу беш чылдың планныг онаалдаларын күүседири дээш бүгү улустуң демиселиниң мурнуку одуруунга турар кылдыр ажыл-херекти ынчаар тургузар херек.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭЭЛЧЭЭ

ХАЙНЫЫШКЫННЫГ ЭГЕЛЭЭН

Бии-Хем районда Ленин орденниг «Кызыл тараачын» совхозтуң тараажылары оңгу беш чылдың баштайгы чазын күш-ажылга чедиишкиннерлиг эгелээн. Совхозтуң механизаторлары кыска үениң дургузунда барык 8 муң хире гектар шөлдү тараа культураларын чаштырарынга белен кылдыр белеткеп алгаш, чүгле чылыг хүннер манап, техниказын белеткеп турган.

Майның 4-те совхозтуң механизаторлары тараа чаштырылгазынче массалыы-биле кирген. Ол хүн бис «Кызыл тараачын» совхозтуң № 2 хову-трактор бригадазынга ажыл-иш хайныышкынныг чоруп турган үеде чеде бердивис. Бригадир Семён Филиппович Чекулаевтен айтырдывыс.

— Чаа беш чылдың баштайгы чылының тараа чаштырылгазын канчаар эгеледиңер?

— Чаа-ла шуудап тур бис. Эртенгиниң он шактан эгелеп Шивилиг ховузунга кызыл-тас чаштырылгазынче беш трактор үндү. Ам бо тракторлар база ыңаар чоруур дээш белеткенип турары ол.

— Семён Филиппович, бо чылын чеже га черге тараа культураларын чаштырар силер?

— Бригада ниитизи-биле 4200 га черге тараа культураларын чаштырар. Ооң иштинде кызыл-тасты 2200 гага тарыыр бис. А ынчаарга чаштырылганы 8-10 ажыл хүнүнде доозар деп социалистиг хүлээлгени алган ажылдап турар бис. Мурнакчылар амдан тура илерей эгелей берди. Ленин орденниң эдилекчизи Виктор Сиваев чартык хүнде 20 га черге кызыл-тасты чаштыргаш, ам өскелерни мурнай берген—деп ол чугаазын төндүрдү.

Часкы тарылга ол хүн совхозтуң өске-даа бригадаларында хайнышкынныг эгелээн.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: Ленин орденниң эдилекчизи В. Сиваев (эң үстүнде); хөй чылдарда ажылдап келген дуржулгалыг сеяльщик Т. Маады. Шивилиг ховузунда тараа чаштырган тракторлар. (Адаанда).

Авторнуң фотолары.

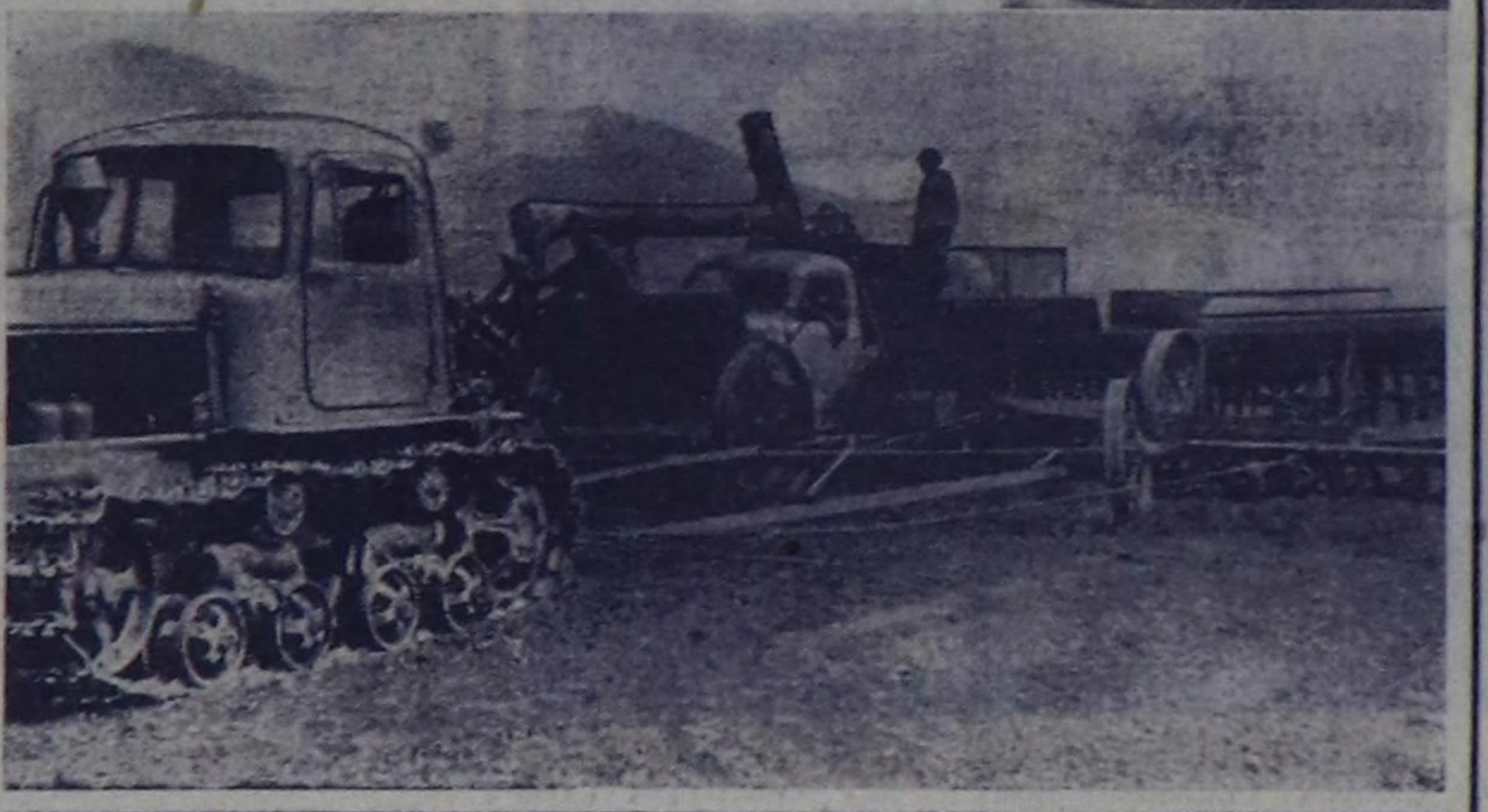

ХОВУ ТУРЛААНДА

Тожу районда «Тоора-Хем» совхозтуң Май 1 салбырының механизаторлары часкы тарылгаже киреринге белен. Олар оңгу беш чылдың баштайгы чылында 900 га черге янзы-бүрү тараа культураларын, 5 га картофельди тарыыр. Ук ажылга ДТ-75 деп 5, МТЗ-50 деп 2 тракторлар, 2 автомашиналар ажылдаарлар.

Салбырның хову турлаа дериттинген, лозуң-плакаттар астынган, столовая, ниити чуртталга бажыңы белен, машина-техниканың кывар-чаар материалдары база четчири-биле дужуртунген.

Д. АЙЫР-САНАА.

ТАРЫЛГАГА БЕЛЕН

Бо хүннерде часкы хову ажылы Чөөн-Хемчиктиң бүгү шөлдеринде калбарган. «Октябрь 30 чылы» колхозтуң Ак-Шат хову турлаа бо, ында кижилерниң ажылдаарынга таарымчалыг байдал тургустунган.

Бригада тевүнде электри чырыы доктаамал, столовая болгаш чунар-бажың ажылдап турар. Кижилерни күш-ажылче сорук киирип турар көскү агитация дериттинген, хана парлалгазын, көргүзүг самбыразын организастаан.

Хову ажылының баштайгы неделязында чарышка тиилээннерни мактап демдеглээн. Оларның аразында механизатор Монгуш Чылбак-оол, сеяльщик Мария Куулар, чер андарыкчызы Шулуун-оол Моңгуш, чүдүрүкчү Татьяна Куулар, чолаачы Ондар Артис-оол болгаш өскелер-даа бар.

Комсомолчу аныяктарның Ак-Шатта бригадазы оңгу беш чылдың баштайгы часкы хову ажылын организастыг чорудуп, чаңгызы—шуптузу, а шуптузу—чаңгызы дээш бир демниг туржуп турар.

М. КӨЖЕЛДЕЙ.

АЖЫЛДАР ТҮЛҮКТЭЭН

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-агыйларында часкы чер андарылгазы түлүктээн. Ниитизи-биле бо хүннерде 10.742 га чер андартынган. Ол дээрге, планның 46 хуузу болуп турар. Ооң иштинде СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхоз 1780 га, «Октябрь 30 чылы» колхоз 1425 га чер аңдарган.

Чөөн-Хемчиктиң ажыл-агыйларында суггарылга кампаниязы база кидин-түлүк. Ол ажылда 200 кижи хаара туттунган. «Сүт-Хөл», «Алдан-Маадыр», «Тыва» совхозтар 350—634 га черге суггарылганы чоруткан. Ооң-биле чергелештир районнуң ол-ла совхозтарында болгаш өске-даа колхозтарында үрезин чаштырылгазы база чоруп турар. Чижээ «Сүт-Хөл» совхоз кызыл-тас үрезинин 830 га черге, «Октябрь 30 чылы» —1425 гага, «Искра» — 650 га черге чашкан.

Бо чугула кампания үезинде хожудап турар ажыл-агыйлар районда база бар. Ленин аттыг колхоз ам-даа суггарылгаже кирбээн, а «Большевик» совхоз чүгле 62 га чер суггарган.

ДАРЫЙ ХЕМЧЕГЛЕРНИ АЛЫР

Бии-Хем районнуң Хадының колхозунуң тараа шөлдеринде часкы ажыл-иш хайнышкынныг эгелээн. Колхоз хову-шөлдерде четчир санныг техниканы болгаш механизаторларны быжыглааш, № 1, 2 бригадаларга тургускан. № 2 бригаданың Каък-Хөлде участогунда үш хүнде 670 га черниң шыгын базырарын дооскан.

Колхоз эрткен чылдыынга деңнээрге 300 га ажыг черни немей чарар. Ынчангаш 2 ТД—752 Беларусь маркалыг тракторларны бир звено кылдыр тургускан, олар бо хүннерде Балыктыг-Хөл участогунда ажылдап турар. Тарылгага четчир санныг бедик сорттуг үрезинни белеткээш, тарылга шөлдеринде сөөртүп чедирген. Механизаторлар В. Сласников, С. Иргекпен, В. Крияков болгаш өскелер-даа хүн нормазын доктаамал ажыр күүседип, мурнакчыларның одуруунда санадып турар.

Бо чылын колхозтуң девискээринде хар чуга дүшкенинден шөлдерде черниң шыгы ховар. Ынчангаш механизаторлар тарылгаже эрте кирип, чаштырыышкынны кыска хуусаада доозарын дугурушканнар. Тарылганың планында көрдүнгени-биле алырга чаштырылганы 12 ажыл хүнүнде доозар ужурлуг. Минералдыг чемишчидилгени чажар талазы-биле 2 трактор ажылдап турар. Ынчалза-даа механизаторларның амыдырал хандырылгазынче кичээнгейни угландырбаан, 3 кезек черде турлагларның септелгези багай.

Ында столоваяларның печкалары үрелик, механизаторларның чурттаар бажыңнарын чугайлаваан, ажы-чем чогуур негелдезинге чедир тургустунмаан. Көскү агитация чок, плакаттар, тук, лозуңнар астынмаан. Бригадаларда орун-дөжекти четче хандырбаанындан механизаторлар 20 ажыг километр черден ааларынче чанып, ажыл шагын чидирип турарлар.

Бо четпестерни чайладыр талазы-биле шыңгыы хемчеглерни алыры негеттинип турар. Сиген шөлдерин часкы хар суу-биле суггарар арга турбуже ону ажыглаваан. Азоттуң суу-биле Көк-Хаакта сиген шөлдерин суггарып алыр арга бар. Культурлуг одар шөлдеринде суглар база ажыглаттынмаан.

Чогуур аргаларны, бар курлавырларны ажыглап тургаш ол шөлдерден бедик дүжүттүг мал чемин белеткеп ап болур.

С. ДАНГАА.

БЕДИК ШАҢНАЛ-БИЛЕ

Тоску беш чылдың онаалдаларын күүседиринге чедип алган чедиишкиннери дээш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму 1976 чылдың март 24-те, апрель 6, 7, 13, 22 болгаш 26 хүннеринде үндүрген Чарлыы-биле саң-хөө болгаш банк албан черлериниң, чуртталга-коммунал ажыл-агыйының, полиграфия үлетпүрүнүң, радио дамчыдылгазының, парлалганың, күрүне статистиказының, план органнарының, кинематографияның, студентилерниң тудуг отрядтарының ажылдакчыларын ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаан. Ооң иштинде Тыва АССР-ден шаңнатканнар болза:

Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле

Фотей Иванович **Килин** — килдис начальниги, Тыва АССР-ниң Саң министриниң оралакчызы.

Владимир Алексеевич **Кривовязов** — Кызыл хоорайны арыглаар талазы-биле специализастаан автобүдүрүлгениң автомобиль чолаачызы.

«Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле

Татьяна Ивановна **Бай-Кара** — Тыва АССР-ниң Статистика эргелелиниң начальниги.

Валентина Сергеевна **Гнездюкова** — республика типографиязының өрүкчүзү.

Виктор Михайлович **Еремеев** — Тыва АССР-ниң чуртталга-коммунал ажыл-агый министри.

Юрий Петрович **Иванов** — Бии-Хем районда кино-четки дирекциязының киномеханиги.

Алексей Солун-оолович **Конгар** — Кызыл хоорайда радио-телетөптүң электри механиги.

Андрей Васильевич **Кудинов** — күрүнениң Кызылда башкы институдунуң студентизи.

Климентий Сайын-оолович **Очур-оол** — ажылчы чоннар депутаттарының Каа-Хем район Совединиң күүскомунуң даргазы.

Валентин Андреевич **Парунин** — ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң күүскомунуң даргазының оралакчызы.

Мычып Санчатович **Салчак** — Тыва АССР-ниң Күрплан даргазы.

Зинаида Никитична **Хватова** — ССРЭ-ниң Күрбанкызының Туран салбырының эргелекчизи.

Валерий Севилбаевич **Шаравии** — республиканың «Шын» солунунуң редактору.

Николай Афанасьевич **Шевцов** — чуртталга-коммунал ажыл-агыйының Кызыл эргелелинде бот-орулга-чарылгалыг участоктуң орук тудуг мастери.

Күш-ажылчы Алдар орденниң III чергези-биле

Мария Артемьевна **Тупикова** — суг-дамчыдылга-канализация ажыл-агыйының Кызылда бүдүрүлге эргелелиниң насос станциязының машинизи.

«Күш-ажылчы Эрес-маадырлыг чорук дээш» медаль-биле

Оольтук Нолец **Маады** — «Тыва септелге-тудуг» трестиң Кызылда септелге-тудуг эргелелиниң бызанчызы.

Сергей Сюдер-оолович **Ондар** — ВЛКСМ Тыва обкомунуң секретары.

Сюрюн-оол Бавыкович **Ондар** — күрүне страхованиезиниң Чөөн-Хемчик район талазы-биле инспекциязының начальниги.

Николай Васильевич **Руднов** — «Тыва септелге-тудуг» трестиң Кызылда септелге-тудуг эргелелинде чазаныкчы, дагдыныкчы.

«Күш-ажылчы шылгарал дээш» медаль-биле

Екатерина Николаевна **Борисова** — «Тыва коммунэнергонуң» энергия сайгарылгазының электромонтёру.

Любовь Васильевна **Воротникова** — Кызыл хоорайда № 7173/032 ажаалга кассазының эргелекчизи.

Николай Федорович **Ишунин** — СЭКП Тыва обкомунуң килдис эргелекчизи.

Валентина Константиновна **Федорова** — кинофильмнер прокадының талазы-биле республика конторазында фильмнер хынакчызы.

План чедиишкинниг күүсеттинген

Бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидери, 1976 чылда улус ажыл-агыйының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседири дээш республиканың үлетпүр, транспорт бүдүрүлгелериниң, тудуг, садыг организацияларының, коммунал болгаш чоннуң амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң аразында социалистиг чарышка бирги кварталда автосептелге заводунуң коллективи бедик көргүзүглерни чедип алгаш, үлетпүр бүдүрүлгелериниң аразындан бирги черни ээлээн болгай.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге сорук кирген мурнакчы коллектив апрельде база күженишкинниг ажылдаанының түңнелинде эрткен 4 айларның планы база чедиишкинниг күүсеттинген.

Уткуштур пландан ажыр безин 10 муң рубльдиң продукциязы сайгартынган, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 4,3 хуу ажыр күүсеттинген.

Эптеп-тыыр (мастери В. Петрунин), шуткулга (мастери В. Белостоков) участоктарының коллективтери планныг онаалдаларын ажыр күүсеткилээн.

Бирги кварталда социалистиг чарыштың тиилекчизи болган механиктиг участоктуң (мастери Д. Ковалев) коллективи 4 айларда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң бедээнинден 14,7 муң немелде продукцияны бүдүрген.

СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң, ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алганывыска чоргаарланып турар бис. Кызыл тукту төлептиг тудуп, ону салбас дээш күжениишкинниг ажылдаары бистиң хүлээлгевис.

А. ТОМИЛИН.

Мал продуктуларын — күрүнеге

Республиканың ажыл-ишчилери партияның XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга төлептиг үлүүн киирер дээш күжениишкиннерлиг ажылдап турар. 1976 чылдың баштайгы чартыында күрүнеге сүт, эът садып турарының талазы-биле Тыва АССР-ниң Статистика эргелелиниң май бирге чедир медээзин эш көөрге байдал мындыг бооп турар:

Республика немелде даалга-биле кады күрүнеге чартык чылда сүт садарының планын 66,3 хуута күүсеткен, а колхозтар — 73,5, совхозтар—64,9 хуу күүсеткен. Күрүнеге сүт садарының чартык чыл планын Тожу районнуң ишчилери 114,8 хуу күүсеткеш, социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар. Ооң дараазында черлерде Эрзинниң, Барыын-Хемчиктиң, Бии-Хемниң болгаш Тес-Хемниң ишчилери чоруп турар.

Кызыл районнуң «Кара-Хаак» совхозу чартык чылда күрүнеге 450 центнер сүт садар даалгазын 545 центнер, азы 121,1 хуу күүсеткеш, бирги черде чоруп турар. «Тоора-Хем» совхозтуң мал ажылдыглары чартык чыл даалгазын база ажырган. Чөөн-Хемчик районда СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхоз чартык чыл планын күүседириниң кырынга келген.

Оңгу беш чылдың бирги чартыында күрүнеге эът садарының немелде даалга-биле катай планын республика 56,1, а колхозтар 54,4, совхозтар—67,4 хуута күүсеткилээн. Эът садар планын Тожу район 98,5, Бии-Хем район 95,4 хуу күүседи берген. Чарыштың эң адаккы одуруунда Өвүр район—чартык чыл планын чүгле 32,5 хуу күүсеткен.

Күрүнеге эът садарының чартык чыл планын Каа-Хемде «Кызыл тук», ол ышкаш «Көк-Тей», «Шивилиг», «Найырал», «ҮТКА 25 чылы», «Улуг-Хая» совхозтарның ажыл-ишчилери чедиишкиннииг күүсеткеннер. Чөөн-Хемчик районда «Большевик» совхоз күрүнеге эът садарының чартык чыл планын четпес күүседип, даалгазын чүгле 10,3 хууга күүсеткени ол ажыл-агыйның удуртукчуларын, специалистерни дүвүредир ужурлуг.

Хой кыргылдазы эгелевээн-даа болза районнар чонда бар дүктү чыып, күрүнеге садарын үргүлчүлеп турар. Республика ниитизи-биле эрткен чылдың бо үезинде турганындан барык ийи катап хөй дүктү күрүнеге сатканын Статистика эргелелиниң дыңнадыында айтып турар.

> «Шиитпирлерниң күүселдезин хынаарынга чугула чер улусчу контрольдуң органнарынга хамааржыр. Партия организациялары оларның арга-шинээлерин эки ажыглаар, дааңган хүлээлгелерин күүседиринге оларга идиг бээр ужурлуг».
>
> *(СЭКП-ниң XXV съездизинге партия Төп Комитединиң Отчёт илеткелинден).*

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ

ОТЧЕТТАР БОЛГАШ СОҢГУЛДАЛАР

Бүгү чуртта ышкаш, республиканың күш-ажылчы коллективтеринде улусчу контроль бөлүктериниң, постуларының отчёттарынга болгаш соңгулдаларынга холбашкан хуралдар апрель бирден эгелеп эртип турар. Эң тодентиглерни — алдар-хүндүлүг, принципиалдыг, бүдүрүлгени ханы билир болгаш организакчы ажылга арга-дуржулгалыг эштерни улусчу контроль бөлүктеринге ажылдаары-биле коллективтер соңгуп турар.

Бүдүрүлгелерде, колхозтарда, совхозтарда улусчу контролёрларны хайгыылчылар деп чоп хүндүткел-биле адаар. Оларның дузазы-биле чер-черде ажыл-херекти ханы сайгарып көрүп, бүдүрүлгениң хөгжүдериниң немелде арга-курлавырларын дилеп тып, күрүнениң сагылга-чурумун үрээр, бүгү курлавырларны чөп ажыглавайн, бот ооржурган, карак ажыттаар кижилерни сойгалап, шүгүмчүлеп турар. Контролёрларны цехтерден болгаш ховулардан, фермалардан, бригадалардан бо-ла көрүп болур. Күрүне планнарын күүседир, дүжүттүг болгаш ниитиниң мал ажылының продуктузуун бедидер, бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның шынарын бедидер талазы-биле боттарының коллективтеринге олар идепкейлиг дузалакчылар.

Болуп эртип турар отчёттар болгаш соңгулдалар үезинде улусчу контроль органнарының үндезини болур бөлүктерниң болгаш постуларның ажылында чедиишкиннерни болгаш четпестерни партийжиг ёзу-биле анализтеп, ажыл-ишчи санал-оналдарын киирери чугула. Элээн хөй коллективтерде хайгыылчылар боттарының күш-ажылы, рейдилери, хыналдалары-биле бүдүрүлгелерниң планныг онаалдаларын күүседиринге база ажыр күүседиринге идигни берип, күш-ажылдың, бүдүрүлгениң сагылга-чурумун быжыглаарын, материалдыг база күш-ажыл курлавырларын чөп ажыглаарын чедип ап келген. Бо дугайын отчёт-соңгулдалыг хуралдар тодаргай көргүзүп турар.

Бии-Хем районнуң Ленин орденниг «Кызыл тараачын» совхозу — республиканың мурнакчы ажыл-агыйларының бирээзи. Тоску беш чылдың планныг онаалдаларының кол-кол көргүзүглерин коллектив күүсеткен. Онгу беш чылды чедиишкинниг эгелээн.

Совхозта улусчу контрольдуң бир кол бөлүү, салбырларда, сүт-бараан фермаларында дөрт бөлүү бар. Оларның составында элээн хөй контролёрлар хаара туттунган. Ында отчёт-соңгулдалыг хуралдарга контролёрларның ажылын эки деп демдеглээн. Отчёттуг үе иштинде совхозтуң тускай эртемниглериниң киржилгези-биле 70 хире хыналда, рейдилерни кылган.

Оларның хөй кезиин совхозтуң ажыл-агыйының байдалын экижидеринче, бүдүрүлгениң өзүлдезиниң немелде аргаларын тыварынче, акша-хөреңгини, материалдыг курлавырларны камналгалыг чарыгдаарынче, продукцияның шынарынче угландырган. Отчёттуг үеде 52 тонна цемент, 186 тонна тараа, 82 тонна минералдыг чемиштиилге, малдың 200 тонна бодуун чемнерин үрелиишкинден камгалаарынга, тоймаглаттынган 2100 рубльдиң техниказын катап тургузарынга, 240 тонна хөмүр-дашты, 2492 киловатт-шак электроэнергияны, 150 тонна кывар-чаар чүүлдү камнап алырынга активчилер дузалаан. Оон ыңай төтчеглеттинген 5 муң рубль түңнүг чүүлдерни олар илереткен. Амгы үеде совхозта часкы хову ажылдары болгаш өске-даа хөй янзы айтырыгларны контролёрларның киржилгези-биле шиитпирлеп турар.

Ол-ла районнуң «Саян» совхозунда бүдүрүлгениң бүгү адырларының төлээлериниң отчёттуг конференциязынга чүс ажыг кижи олурушкан. Олардан тос кижи аңаа санал берген. Бөлүктүң кежигүннери кээргээ ажыл-агый продуктуларының шынарын бедидеринче, техниканың ажыглалын экижидеринче улуг кичээнгейни салганын аңаа демдеглээн. Мал кыштаглаашкыны багай эвес эртип турар. Совхозта партия организациязы (секретары эш Мартый-оол) бөлүктүң ажылынга негелдени бедитпишаан, ооң-биле чергелештир хайгыылчыларның үре-түңнелдиг ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузуп, оларның санал-оналдарын дүрген сайгарып келгенинин түңнелинде контролёрларның ажылы экижээн.

Бо районнуң харылзаа бөлүриниң, эмнелгениң, Туранның ыяш белеткел пунктузунуң, кожуп чоруур № 957 механколоннаның болгаш өске-даа коллективтерниң улусчу контроль бөлүктериниң отчёт-соңгулдалыг хуралдары база эрткилээн. Ол коллективтерде контролёрлар чамдык ажылдарны кылза-даа оларның ажыл-чорудулгазында четпестер ам-даа барын хуралдарга шыңгыы чугаалашкан. Ылаңгыя бүдүрүлге айтырыгларынче контролёрлар эвээш кичээнгей салып, экономиказе ханылап кирбейн, кол айтырыгларны оюп эртип, аар-саар айтырыглар сайгарып келген. Эгелээн ажыл-херээн эчизинге чедирбес, күрүнениң болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун хажыдар таварылгалар-биле демиселди кошкак чорудуп келгенин ол хуралдарга санал бергеннер демдеглээн.

Республиканың чер-черлеринде чамдык улусчу контроль бөлүктериниң болгаш постуларының отчёттарын база соңгулдаларын эрттирип турарында шыңгыы четпестер бар. Бии-Хем районнуң Туранда коммунал ажыл-агый комбинадында, өрт камгалал черинде, Араданда орук-септелге тудуувуң участогунда, «Саян» совхозтуң Сесерлиг салбырында, Өвүр районнуң Хандагайтының орук-бүдүрүлге участогунда, районнуң чоннуң амыдырал хандырылга комбинадында, Каа-Хемниң «Ленинчи орук», «Кызыл тук» совхозтарында улусчу контроль бөлүктериниң отчёт-соңгулдалыг хуралдары организас чок болуп, коллективтерниң кежигүннериниң эвээш кезии чыылганда эрткилээн. Чамдык бөлүктер даргаларының, постулар удуртукчуларының отчёт илеткелдери ханы анализ чок, секторларның, комиссияларының, контролёрларның кылган ажылын тодаргай көргүспээн болуп турар.

Республиканың чер-черлеринде улусчу контроль бөлүктериниң болгаш постуларының отчёттарын база соңгулдаларын организастыг, бедик деңнелге эрттирериниче бүгү күштү мөөрээри чугула. Партия организацияларынга, ажыл-агыйлар удуртукчуларынга оларның ёзулуг дузалакчылары ролюн бедитпишаан, бөлүктерниң, постуларның чаа составының шынарын экижидер дээш аңаа эң-не мурнакчы, ат-алдарлыг, корум-чуруму эки, негеделиг кижилерни соңгуп, ажылынчы чүтааларны кылыр херек.

Улусчу контроль бөлүктериниң болгаш постуларының отчёттары болгаш соңгулдалары СЭКП-ның XXV съездиниң шиитпирлерин чедиишкинниг боттандырар дээш демиселге оларның идепкейин, дайынны арга-шинээзин бедидеринге дузалаар ужурлуг.

Ч. ОЙДУПАА,
республиканың улусчу контроль комитединиң инспектору.

КҮҮСЕЛДЕНИ ОРГАНИЗАСТААР

Чоокта чаа «Тоора-Хем» совхозтуң бүгү коммунистериниң актив-биле каттышкан хуралынга совхозта улусчу контроль бөлүүнүң даргазы эш Доңгактың отчёдун дыңнаан. Улусчу контролёрлар машина-техника септелгезинде, мал ажылында четпестерни өй-шаанда илередип, ону чайладыр талазы-биле чамдык ажылдарны кылганының дугайында ол чугаалаан.

Ынчалза-даа совхозтуң дирекция чери, парткому, ВЛКСМ комитеди улусчу контролёрларның ажылынга кошкак дузалажып, оларның рейд, хыналдаларын, түңнелдерин өй-шаанда сайгарып, буруулугларга харыысалга хүлээдир, чогуур хемчеглер алыр талазы-биле ажылын ам-даа экижидери негеттинип турар. Совхозтуң иви болгаш чылгы малын чамдык кадарчылар орнап, солуп, өске кижилерге ачыладып, чидирип турар таварылгалар бар турда, тодаргай хемчеглерни албаан. Ылаңгыя ажыл аъттарын хуу кижилер кайы хамаан чок бо-ла ажыглай бээр.

Ол ышкаш машина, тракторларны совхоз бүдүрүлгезинге доктаамал ажыглавайн, хуу кижилерниң ыяжын, сигенин сөөртүрүнге хереглеп, техниканы үрегдеп, кывар-чаар материалдарны камналга чок чарыгдап турда, ону кым-даа төлетпейн, боттуг хемчеглерни албааны илерээн.

Совхозтуң тускай эртемниглериниң, бригадирлерниң болгаш сан-учёт ажылының кошкааның түңнелинде мал чеми, одаар болгаш тудуг ыяжының белеткелинде чедир кылдынмаан чүүлдер, меге учёттар тургузуп, оларның ертээн хажыдар фактылар бар.

Учёт-контрольдуң четпезин ажыглааш чамдык кижилер хөй, иви эъдин төтчеглеп турар.

Ажылда бар четпестерни дарый чайладып, улусчу контролёрларның ажылын идепкейжидеринче угланган доктаалды ол хуралдан хүлээп алган. Ам кол-ла чүве ооң күүселдезин организастаары болур.

В. ТАМДЫҢ-ООЛ.

ШЫНЧЫ ДУЗАЛАКЧЫЛАР

Туранда «Сельхозтехника» каттыжылышкынының улусчу контроль бөлүүнде бүдүрүлгениң мурнакчылары: чаартыкчы, чолаачы, инженер мергежилдиг 15 кижи ажылдап турар.

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң доозукчузу, ында кол инженер Иван Ларентьевич Ксензик контроль бөлүүнүң ажылын план ёзугаар, кызымак удуртуп турар. Бүдүрүлге чорудулгазын эки билир болганда контролёрлар-биле ажылдаары аңаа эптиг.

Шынарның болгаш ажыктыг чоруктуң беш чылы — контролёрларның мурнунга улуг сорулганы салган, ынчангаш улусчу контролёрлар бо чылды кажангызындан-даа артык идепкей-биле эгелээн. Улусчу контролёрлар шиитпирлээри негеттинип келген айтырыгларны доктаамал тургузуп, оон күүселдезин чедип ап турар. Чижээ, контролёрларның негелдези болгаш дөрт киржилгези-биле ажыглаттынмайн турар автомашиналар тургузар шелдү, кислород болгаш демир кескиндилери шыгжаар складтарны ажыглалда киирген.

Хөй машиналар турар гаражты аңаа тудуп турда, ооң фундаментизин салганында хажыдыышкыннар барын контролёрлар база илередип, эде кылдырган. Ам гараж тудуу бедип эгелээн. Техника септелгезиниң шынарын экижидеринче, материалдарны камнап алырынче контролёрлар улуг кичээнгейни салып турар.

«Сельхозтехника» каттыжылышкынының өске-даа участоктарынга четпестер тургустунуп кээр болза, контролёрлар ону аңаа эрттирбезинге кезээде белен, чүге дизе олар администрация чериниң, ында партия организациязының шынчы дузалакчылары.

А. АИР.

ЧААГАЙ ЧАҢЧЫЛ

ЧУРУКТА: Ч. С. Миндряның (солагай талазында) оруК механизаторлары В. Чооду, В. Оюн олар-биле беседалажып турары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Хоочун ажыл-ишчи Чооду Самданович Миндиря кижилерге ажыктыг арга-сүмени кадып, ажыл-херекке үлегерни көргүзүп чоруур, четпестерге эптеш чок кижилерниң бирээзи. Тес-Хемниң 1472 дугаар орук-бүдүрүлге участогунда ажыл-агый эргелекчилевишаан, хөй-ниитиниң ажылынга ол идепкейлиг киржип турар. Дөртен чыл стажтыг коммунист коллективинде парторганизация секретарының оралакчызы, улусчу контроль бөлүүнүң даргазы. Кожа ийи районнар—Эрзин, Тестиң оруктары коллективтиң хайгааралында турар. Бо ажылга Чооду Самдановичиниң киржилгези улуг. Ак-Эрикке чедип, Тес-Хем хемни кежилдир туткан көвүрүгнү хайгаарап көрген. Бодуун арга-биле туткан ол көвүрүгнүң чаартып кылыры негеттинип турарын Чооду Самданович тодараткан.

— Амдызында ынаар бульдозер чоруткаш, эртер черлерни дескилевес болза хоржок-тур—деп, улусчу контроль бөлүүнүң даргазы чугаалаар болду. Шуурмак—Самагалдай оруун көрүп, ажылчыннарның ажыл-амыдыралының, ында машиналарның байдалын сонуургап көрген. Эрзинге база-ла бо ажылдың аайы-биле чеде бээр.

— Бистиң улусчу контроль бөлүүнде беш контролёр бар. Оон ыңай чеди кижи составтыг «Комсомолчу прожектор» биске идепкейлиг дузалажып, четпестер илерээнде ону хуудустарга ол-ла дораан сойгалап турар—деп, Чооду Самданович чугаалап-дыр.

Улусчу контроль бөлүүнге келген медээ бүрүзү кичээнгей чок артпас. Контролёрлар ол-ла дораан чыгап, четпестер дугайын сайгарып көрүп, оларны чайладып, буруулугларга харыысалга хүлээдип турар.

Хайгыылчыларның көрүнгүр чоруунуң ачызында бүдүрүлгеге оор, самчыгдал кылыр чорук чайлаттынган, орук техниказының ажыглалының хуусаазы узаан. Септелге отрядтарын тудуг материалдары-биле өй-шаанда, үзүктел чок хандырарын чурумчуткан. План күүселдезинге бо чорук идигни берген. Орук-бүдүрүлге участогу тоску беш чылдың болгаш бо чылдың бирги кварталының планын чедиишкинниг күүсеткен. Коллективтиң дең-дески, графикти үзербейн ажылдаарынга контролёрларның киирген үлүү биче эвес.

Олар чүгле четпестерни илередип, ону өй-шаанда чайладыры-биле кызыгаарлаанмайн, септекчилер ортузунга политмассалыг ажылдарны чорудуп турар. Делегей байдалының дугайында беседаларны кылып, партияның XXV съездиниң материалдарын өөренип, солун, сеткүүл номчулгазын доктаамал организастаан. Бо бүгүге Чооду Самданович организакчы үлүүн киирген.

Хостуг үезинде ону Культура бажыңындан бола көрүп болур. Шаанда шеригге үрер хөгжүм взводунуң командири чораан болгаш ындыг чаагай чаңчылын ам-даа утпаан. Чооду Самданович Самагалдайга хөгжүм оркестрин организастааш, ону идепкейлиг-биле удуртуп келген.

ХАЖЫДЫЫШКЫННАР БОЛДУРБАС ДЭЭШ

Колхоз баштаар черинге дүвүрээзиниг медээ келген. Барыы-Бажыңда аалдың бир кодан хоюндан элээн хөй хой ис чок читкен. Чылдагааны чүдел? Хөй үе иштинде ийи-чаңгыстап чидип келген бе, бөлүү-биле үзүлген бе, азы оор алган бе?

Ол айтырыгны тодарадыры-биле «Малчын» колхозтуң улусчу контроль бөлүүнүң даргазы Александр Салчакович Кара-оол колхозтуң чамдык тускай эртемниглерин эдерткеш, ынаар хапкан. Ажыл улуг, хыналда шыңгыы болур ужурлуг. Александр Салчакович аңаа үш хонган. Малчынның киирип турган отчёттарын хынамчалыг көрген. Ай санында кылып келген санаашкыннарның түңнелин ылавылап сайгарган. Бригадирден хөй-хөй айтырыгларны салган. Документилерде эдилгелер чок, шупту шын, специалистерниң чугаазы ылаптыг, малчынның хою чоокка чедир онча-менди турган.

Чоок кавыда аалдарның кижилерин ол-бо черлерже аъткарып, боду аңаа киржип, кадыр-берт тайгаларже үнүп тургаш, Александр Салчакович үзүлген хойну онча-менди тып эккелген. Бөлүк хойлар оът базы сүргеш өөрүнден үстү берген болган.

— Бо дег таварылгалар база болгулай бээр-дир—деп, Александр Кара-оол чугаалап турар.—Колхозка когарал, шүүдел чок болганынга ынчан аажок өөрээн мен. А чамдыкта оон дора болгулаар. Чүге дээрге, ак сеткилдиг эвес кижилер база тургулаар. Ындыглар ийи, чаңгыстап төтчеглепкен хойларын соглевес, өске кижилерниң хууда малдары-биле катай санаттырып турганы, кодазында түңүн шын кылдыр көргүзерин оралдажыр. Бир чылын кадарчы О. Иргиттиң хоюнга хөй удаа санаашкынны кылып турган. Шупту-ла онча-менди боор келген. Часкаар апарганда дузалакчызы турган кижи өскээр көжүп чоруй барган, ынчан ээлчеглиг саналга кылырга, чээрби ажыг баш дудаан. База-ла үзүлгеш, читкен деп бисти девиндеткен. Ооң сөөлүнде илерээни чүл дээрге, ол дузалакчы кижиниң хуу хоюн катай санадып турган болган. Ооң соонда-ла бис колхоз хоюн, хураганың дугаарлаар чорукту шыңгыыраткан бис. Ийи-чаңгыс ак сеткилдиг эвес кижилер дораан илерей турар апарган...

Александр Салчакович Кара-оол 1973 чылдан эгелеп колхозта улусчу контроль бөлүүн даргалап келген. Бо үениң дургузунда ол хөй-хөй муң акшаны самчыгдакчылардан колхозка эгиттирген, чурум хажыдыышкыннарын илередип, чогуур органнарже шилчиткен. Ынчангаш «Малчынның» колхозчулары ону хүндүлээр, аңаа идегээр, Александрга чоргаарланырлар.

Төлептиг коммунист А. Кара-оол № 3 комсомолчу-аныяктарның хойжу бригадазының бригадири. Ооң коллективинде хөй-хөй аныяктар доктаамал эки көргүзүглерни чедип ап, коммунистиң бедик адынга төлептиг болган кижилер арбын. Оларга Чечекмаа Адашты, Кара-оол Делбиштиң, Чудур Иргитти болгаш өскелерин-даа хамаарыштырып болур. Олар чүс баш хойга онаапштыр 90-дан куду хураганы албааннар. А бригада бүгүдези-биле тоску беш чылда чүс хойга онаапштыр 91 хураганы ап, чүгле колхозка эвес, Мөңгүн-Тайга районга мурнакчылар болуп келген.

— Александр Кара-оолдуң удуртканы улусчу контроль бөлүүн районда эң эки ажылдыг бөлүк деп санап турар бис. Кылган хыналдалары, алган хемчеглери үргүлчү дээштиг болуп, сан-хөө талазы-биле-даа, мал-маганның баш саның онча-менди тургузар-даа талазы-биле шудургу ажылдап турар кижилерниң бирээзи чүве — деп, районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы Б. К. Салчак чугаалап турар.

— Улусчу контроль бөлүүнүң даргазы-даа, кежигүнү-даа кижи чүгле төтчеглеттинген акша-хөреңги, самчыгдаттынган мал-маган-биле сүрүшпес боор чүве—деп, А. Кара-оол чугаалааш, мынчаар уламчылаар: — Колхозчуларның амыдырал-чуртталгазынче база кичээңгей салып, ажыл-агый кылырынга оларга шаптыктыг чүүлдер бар болза, ону чайладыр хемчеглерни ап турар бис. Ырак-узак кодааннарга автолавка, эмчи хандырылгазы доктаамал барып турарын хайгаарап, малчыннарның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузар дээш база ажылды чорудуп турар бис. Кижилерниң ажылдаарынга таарымчалыг бүгү байдалдар турда, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедик болур болгай.

Александр Салчакович Кара-оол чүгле улусчу контроль бөлүүнүң даргазы эвес. Ол колхозта партком секретарының оралакчызы, хөй-ниитичи шудургу чоруу-биле колхозчулар ортузунга политмассалыг ажылды башкарарынга база-ла идепкейин көргүзүп турар.

«Малчын» колхозтуң девискээри делгем, чайлагларда, кыштагларда аалдары хөй. Ында терээн колхозунуң экономиказын быжыглаар дээш, ниитиниң малын карактап, шудургу ажылдап чоруур кижилер хөй. Оларның хөлегезинде чаштынып, ниитиниң хөреңгизин хумагалавас, ону чоптуг-биле кадагалаарын бодавас ийи-чаңгыс кижилер база чамдыкта тыптып кээр. Ындыгларны чер алыспайн, сойгалап илередири-биле кызып үндүрүп чоруур кижилерниң бирээзи — Александр Салчакович Кара-оол-дур. Ындыгларга чон чоргаарланыр.

Д. ЧЫДЫМ.

Тускай дыңнадыглар

КОМИТЕТТЕРДЕ

КЫЗЫЛ. Сөөлгү үш чыл иштинде чоннуң билдириишкин, хомудалдарын Кызыл хоорайның чоннуң амыдырал хандырылга комбинадында сайгарып көрүп турарының дугайында хыналданы ийи катап кылып, түңнелдерин хоорайның улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкан турган. Ынчалза-даа байдал ам-даа экиживээн.

Ол комбинатка идик мастерскаязынга, № 1, 3 баш таарар черлерге болгаш хеп аштаар мастерскаяга эрткен чылын база бо чылдың ийи айларында 49 билдириишкин болгаш хомудал чондан кирген. Оларның хөй кезии харыылаттынмаан. Чамдык мастерлер ажылга озалдап кээдир, хуусаазында херээн кылбайн ажыл шагында чоруй баар. А келген кижилер мастерни үр манаар ужурга таваржыр. Бо дугайын элээн хөй эштер боттарының хомудалдарынга бижээн. Ол ышкаш идиктерни септеп база хепти аштап турарының багай шынарының дугайында хомудалдар база эвээш эвес.

Телеательеге кирген телевизорларны септээрде үр үе эрттирип, чылзыр чүүлдер бар. Эрткен чылын 99 телерадио аппараттарны септээрде көрдүнген хуусаазындан ыракта эрттирген. Хамаатылар эштер Итченконуң магнетофонун 229, Моңгуштуң болгаш Афанасьевтиң телевизорларын 72 база 85 хонукта септээн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1968 чылдың апрель 12-де үндүрген «Хамаатыларның чагаадарын, билдириишкиннерин болгаш хомудалдарын сайгарып көөрүнүң дугайында» Чарлыын четпес күүседип турары дээш Кызыл хоорайның чоннуң амыдырал хандырылга комбинадының директору эш Голышевти, телеательеначальниги эш Коржованы комитеттиң хуралындан сагындырган.

САМАГАЛДАЙ. Тес-Хем районнуң Самагалдайда № 7 аптека эргелекчизи эш Жданова эрге-дужаалын соора ажыглап, акша-хөреңги шиңгээдип ап турганының дугайында айтырыгны районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкан.

Эрткен чылдың апрельден бо чылдың мартка чедир аптекага санитар кижи хүлээп албайн, боду ажылдап, өске кижи ады тудуп ведомость тургузуп турган, ооң шалыын бүрүнү-биле ап, он айлар иштинде 729 рубльди бодунга ажыглаан. Бодунуң эрге-дужаалын ажыглап, аптека ажылдакчыларынга төрелдерин хүлээп ап турган. Уруу Руденкону рецепт-контролёрга, ашаа Расходчиковту аптеканың от салыкчызынга азы аптекада көрдүнген 6 ажылдакчының 4-түү ооң ог-бүлезиниң кежигүннери болганы илерээн. Республиканың аптека эргелели сан-хөө талазы-биле хыналданы аңаа үр үеде кылбаан.

Эрге-дужаалын соора ажыглап, күрүнениң акша-хөреңгизин мегелеп ап турганы дээш эш Жданованы ажылындан хостап, шиңгээдип алган акшазын тырттырып төледири-биле материалды прокуратураже шилчидерин комитет хуралындан шиитпирлээн.

КЫЗЫЛ РАЙОН. «Кара-Хаак» совхозта (директору А. Моңгуш) минералдыг чемиштиилгени ажаап-кадагалап турарында ажыл-агыйжы эвес чоруктуң дугайында айтырыгны Кызыл районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкан. Совхозта 30,4 муң рубль өртектиг минералдыг чемиштиилгениң ажаалдазын багай тургускан. Шоодайлары орбак суперфосфатты, аммиак селитразын, калийлиг чемиштиилгени кайы хамаан чок, чадагай черде довурак-доозунга холуштур дүжүрген. Ооң уламындан чемиштиилгениң 15 хуузу ажыглаар аргажок үрелген. Шаңда шыгжаан 13 тонна шоодайлыг суперфосфаттың алдыы талакы одуругларының шоодайларының ол-ышкка алзып үрелип чыдарының дугайында дыңнадыгны совхозта улусчу контроль бөлүүнүң даргазы эш Моңгуш дирекция черинге март айда кылган. Ынчалза-даа хемчег албаан. Контроль комитеди ол четпестерни чайладыр талазы-биле хемчег алырын ооң мурнунда хыналда үезинде негеп-даа турган. Совхозтуң удуртукчулары ол чемиштиилгелерни бульдозер-биле беледип, улам-на довуракка холуштуруп, таптай бастырып каапкан.

54 тонна чемиштиилгени ажыл-агыйжы эвес кадагалааны, ооң түңнелинде совхозка когарал чедиргенни дээш кол агроном эш Петровтуң айда алыр шалыңындан 105 рубльди тырттырып төледирин комитет хуралындан шиитпирлээн. Четпестерни эдер талазы-биле совхоз директору А. Моңгуштуң дарый хемчеглер алыр дугайында газаашкынын комитет база кичээңгейге ап, аңаа доңгулда хүлээткен.

ШАГААН-АРЫГ. Районнуң ыяш белеткел участогунда дилиг материалдарының сортун улгаттырып, меге немелде бижилге кылып турарының дугайында айтырыгны Улуг-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга сайгарып көрген. Ыяш белеткел участогунда дилиг материалдарының куду шынарының дугайында медээ комитетке каш удаа кирген. Чижээ, февраль 5-те 3 кубометр материалды 2 сорт деп түдүрген, а ону аңгылап турганда хынаарга 1,5 кубометри үшкү, а база бир 1,5 кубометриниң 60 хуузу чөвүрээлиг, 10 хуузу чарлып-тиглени берген, ажыглаар арга чок болган.

Ыяш белеткел участогунуң удуртукчуларының (директору эш Бачурин, мастер Боровая) дилиг материалдарын маркалаарын ам-даа чедип албаанындан немей бижилге кылыр, сорт улгаттырар таварылгалар бары хыналдадан илерээн. Албан организацияларже чорудуп турар дилиг материалдарынга хоозун немей бижилге кылыр, сортун улгаттырар чорукту болдурбас дугайында мурнунда сагындырып, дарый хемчег алырын комитет негеп турда-ла түңнел үндүрбээн. Ындыг чорук дээш участок начальниги эш Бачуринни база мастер эш Боровааны шыңгыы сагындырган.

САДЫГ БОЛГАШ ЧОННУҢ ЧААГАЙ ЧОРУУ

СЭКП-нин XXV съездизиниң шиитпирлеринге сорук кирген бистиң республиканың садыг ажылдакчылары онгу беш чылдың баштайгы чылының бирги кварталының планнарын чедиишкиннинг күүседип, багай эвес түңнелдерни чедип алган. Бирги кварталда күрүне болгаш кооператив садыгның үүрмектеп садар бараан саарылгазының планы 101,2 хуу күүсеттинген, азы чонга 205 муң рубльдиң янзы-бүрү бараанарын пландан ажыр саткан. Ниитиниң чемненилге черлери саарылга опаалдазын 100,7 хуу күүсеткен. Кызылдың үлетпүр бараанпар садыы, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик хереглекчилер ниитилелдери болгаш Ак-Довурактың ажылчын хандырылга килдизи даалгаларын хуусаа бетинде күүседип, мурнакчыларның одуруунда чоруп турар. Бараан саарылгазының өзүлдезиниң үштүң бирден хөй кезии күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткениниң күсели-биле чедип алдынып турар.

Магазиннерниң болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң техниктиг дериглези экижип, оон культуразы бедип турар. Чонга эки шынарлыг аъш-чем аймаан болгаш культура бараанарын база соодукчуларны, хеп чуур машиналарны, радиоприемниктерни, телевизорларны, хевис кылыгларын садыглаары эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге элээн өскен. Бир кижиге олааштыр бараан саарылгазы база-ла өзүп турар. Чоннуң садып алыр шинээзиниң бедип турарының бир херечизи ол.

Партияның дээди эчис сорулгазы — улустуң чаагай чоруун чайгылыш чокка көдүрери болур. Ол эчис сорулгаже аппар чоруур ооң экономиктиг стратегиязы ниитилел бүдүрүлгезиниң чаңгыс аай, дең-дески хөгжүүрүнде, ооң ажыктыг чоруун бедидеринде, эртем-техниктиг депшилгениң шапкынчыдарында, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринде, улус ажыл-агыйының бүгү кезектеринге ажылдың шынарын экижидеринде боор турар деп, XXV съезд демдеглээн. 1976—1980 чылдарда чурт эрткен он беш чылдыындан барык ийи катап хөй материалдыг болгаш саң-хөө курлавырлардыг турар апаары билдингир болгай. Ынчангаш партияның сөөлгү съездилериниң салган социал-экономиктиг программазын шиитпирлээринге чаа аргалар тургустунар. Аңаа хамыктың мурнунда совет кижилерниң ажылдаарының болгаш амыдыраарының байдалдарын улам экижидери, оларның культуразының деңнелин бедидери, чаа кижиниң хевирлеттинип кижизиттинеринге, кижиниң бүгү талалыг сайзыраарынга, амыдыралдың социалистиг хевириниң хөгжүүрүнге дузалыг бүгү-ле чүүлдер хамааржыр.

Онгу беш чылда салдынып турар социал калбак программа ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевирин 16—18 хуу, колхозчуларның ниитилештирген ажыл-агыйдан алыр орулгазын 24—27 хуу көвүдедирин, хереглел фондуларының күсели-биле төлевирлерин болгаш чиигелделерни 28—30 хуу улгаттырарын көрүп турар. Ооң-биле чергелештир онгу беш чылдың дургузунда күрүне болгаш кооперация садыының үүрмектеп садар бараан саарылгазы 27—29 хуу өзер. Ынчангаш садыг ажылдакчыларының мурнунда улуг сорулгалар туруп турар.

Бистиң республиканың садыг ажылдакчылары партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин ажыл-херек-биле амыдыралга боттандырбышаан, чамдык ажылдарны кылып чорудуп турарлар. Бир эвес ниитизи-биле республиканың үүрмектеп садар бараан саарылгазының түңү 1975 чылда 193 миллион 100 муң рубль турганындан, 1980 чылда 225 миллион рубль чедир өзер. Садыг ажылдакчылары хандырылганың деңнелин дүрген көдүрер хүлээлгелиг болгаш бүдүрүлге черлери-биле ажыл-агыйжы дорт харылзааларны калбартыр база быжыглаар ужурлуг. Ынчангаш чонну чугула хереглелдиң бараанпары-биле хандырып, оларның негелдезин долузу-биле күүседир.

Онгу беш чыл—ажыктыг чоруктуң болгаш шынарның беш чылы. Ол садыг ажылдакчыларынга улуг хамаарылгалыг. Садыгга мурнакчы, депшилгелиг чаа аргаларны калбаа-биле ажыглап, садыг бүдүрүлгелериниң ажылының чуруму экижидип тургаш, бараанпарны хереглекчилерниң садып алырынга таарымчалыг байдалдарны тургузар. Кол-ла кичээнгейни садыгның дараазында депшилгелиг аргаларынче — садыгжы чок магазиннерни, бараанпарны баш удур чагыглар ёзугаар кижилерниң ажылдап турар ийикпе азы чурттап турар черинге чедирип бээр аргаларны ажыглаарынче салыр. Бистиң республикада чаа депшилгелиг аргаларны Кызылдың үлетпүр бараанпар садыында, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик районнарында, Ак-Довурактың ажылчын хандырылга килдизинде эки ажыглап турар. Ында ниити үүрмектеп садар бараан саарылгазының 30—35 хуузун ындыг депшилгелиг аргаларның дузазы-биле садып турар.

Онгу беш чылда ниитизи-биле республикада бар магазиннерниң 50 хире хуузу чаа депшилгелиг аргаже шилчип, республиканың үүрмектеп садар бараан саарылгазының 40—45 хуузун чүгле ындыг аргаларның ачызы-биле садарынга чедирер.

Кодээ чонну, ырак-узак черлерде ажылдап, чурттап турар ажылчы чонну чугула хереглелдиң бараанпары-биле үзүктел чок хандырып, оларның негелделерин үргүлчү өөренип, бо ажылда бар четпестерни чогуур өй-шаанда чайладырынче угланган бүгү хемчеглерни алыры кодээ черлерде ажылдап турар садыг ажылдакчыларының кол сорулгазы. Амгы үеде республикада 77 автолавкалар 20 муң хире чурттакчылыг 4000 ажыг малчыннар турлагларын, хову бригадаларын болгаш фермаларны хандырып турар. Бо көргүзүглер онгу беш чылда элээн өзер.

Садыгның болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң материал-техниктиг баазазын быжыглап, калбартырынче онгу беш чылда улуг кичээнгейни республиканың партия, совет органнары болгаш Садыг министерствозу, Респотребсоюз баштаар чери салып турар. Бо үениң дургузунда садыгның материал-техниктиг баазазы бедик темп-биле өзери көрдүнүп турар. Кызылга мөөңү-биле бараан садар баазаны, аъш-чем аймаа белеткээр комбинатты, 3 дугаар база 530 кижи хары угда чемненир столоваяларны болгаш өске-даа тудугларны кылыр. Республиканың хереглекчилер эвилелиниң талазы-биле Хандагайты, Кызыл-Мажалык, Эрзин суурларга универмагтарны, Чаа Шагаан-Арыгга, Балгазынга, Хандагайтыга чаа столоваяларны, Шагаан-Арыг, Чадаана, Кызыл хоорайларга база Кызыл-Мажалык, Самагалдай суурларга 1000-дан 3200 дөрбелчин метр шөлдүг склад тудугларын кылыры көрдүнген. Оон-даа өске тудугларны районнар төптеринге тударны планнаттынган.

Садыг шөлдерин улгаттырар сорулга-биле хамаады-чуртталга тудугларынга көрдүнген ниити капитал салыышкынының беш хуузун олче углаарын көрүп турар. Ындыг турбуже хөй түңнүг акша чедир ажыглаттынмайн турар. Чүгле эрткен беш чылда 700 муң рубль ажыглалга кирбээн. Бо талазы-биле хемчеглерни Министрлер Чөвүлелиниң капитал тудуг эргелели, Садыг министерствозу кошкак ап турар.

Оон ангыда бир четпес чүүл болза, садыг объектилерин, колдуунда магазиннерни, ниити чемненилге черлериниң тудугларының төлевилелин чагыдып кылдырарда чазыгларны кылганындан, амгы үениң негелдезинге таарышпас, садыглаар залы биче, бараан шыгжаар дузалал өрээлдери чок, садыглаар зала чаа аргаларны ажыглаары берге боор турар. Чаа садыг объектилериниң тудугларынга моон соңгаар мындыг байдалды болдурбазын чедип ап, аңаа ажылдаар кижилерге таарымчалыг байдалды тургузары садыг удуртукчуларының сорулгазы болуп турар.

Совет садыгның хөгжүлдези болгаш сайзыралы ында ажылдап турар кижилерден, оларның ол ажылды башкарып билиринден, амгы үениң аргаларын ажыл-агыйга углап башкарарынга шын ажыглап, техниктиг депшилгени, мурнакчы дуржулганы нептередиринге оларның салыышкынындан кол хамааржыр. Республиканың садыг болгаш ниити чемненилге бүдүрүлгелеринде бедик квалификациялыг тускай эртемниг специалистер, эки белеткелдиг хөй профессиялыг ажылчыннар бар болгаш олар боттарынга онаашкан ажылдарынга харыысалгалыг боор турар. Эрткен беш чылда кооперацияның профессионал-техниктиг училищезин база Садыг министерствозунуң өөредилге комбинадын 975 кижи дооскан. Бо ажылда чамдык ажыл кылдынып турар-даа болза, кадрларны белеткеп, оларны ажыл-агыйның адырларынга хуваап тургузар ажылда ам-даа четпестер бар.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң айтышкыннарын күүсеттинип, Садыг министерствозунуң, Респотребсоюзтуң, ниити чемненилге черлериниң удуртукчулары кадрларны шилип алыр, оларны хуваап тургузар болгаш кижизидер ажылда четпестерни чайладып, кижизидилгеге ажылчын коллективтерниң ролюн бедидерин чедип ап, ажылдап турар кадрларның профессионалдыг деңнелин улам бедидер ажылдарны үргүлчү чорудуп турары амгы үениң негелдези болуп турар. Садыг болгаш ниити чемненилге черлеринде партия, комсомол организациялары кадрлар-биле ажылды күштелдирип тургаш, салдынып турар улуг сорулгаларны күүсединче оларның эртем-билиин, күжүн организастаар ужурлуг.

Садыг ажылдакчыларының аразында социалистиг чарыштыы калбартып тургаш, онгу беш чылдың бирги чылында алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседип, пландан ажыр 1580 муң рубльдиң бараанпарын чонга садарын, планда көрдүнгенинден ажыр 70 муң рубльдиң орулгазын алырын, садыгжызы чок магазиннерниң санын көвүдедип тургаш, үүрмектеп садар бараанпарының ниити саарылгазының 34 хуузун чаа депшилгелиг арга-биле садарын база 304 кижиниң өөредилгезиниң янзы-бүрү хевири-биле белеткээрин чедип алыры садыг черлеринде партия организацияларының соңгаарладып болбас чугула сорулгазы болуп турар.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырып, ажыл-агыйда бар чүүлдерни шүгүмчүлекчи ёзу-биле көрүп, четпес ажылдарны эдип ап тургаш, садыг болгаш ниити чемненилге черлериниң ажылының бедидип, ажылдың шынарын бүгү талазы-биле экижидер дээш республиканың садыг коллективтери, оон тускай эртемниглери, ажылчыннары улам чүткүлдүг, чогаадыкчы, тывынгыр ажылдаар ужурлуг.

С. ТАНАА,

СЭКП обкомунуң чиик, аъш-чем, үлетпүр болгаш садыг килдизиниң эргелекчизи.

КАЯ-ДАА ЧОРУУРЛАР

ЧЕЛЯБИНСК ОБЛАСТЬ. Тюменьниң тайгазынга, Магаданның, Чукотканың, Ортаакы Азияның оруктарынга, курган ховуларда болгаш эртинмес берттерге чүък сөөртүр автомобильдер бүдүрер талазы-биле Уралдың каттыжыышкынының («Урал АЗ-тың») машиналарын бо-ла көрүп болур. Ол каттыжыышкын Миасста туруп турар, ону «Тоску беш чылда күш-ажылчы эрес чоруу дээш» турачкаалдыг демдек-биле болгаш СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл туг-биле шаңнавышаан, ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинге Хүндүлелдиң Бүгү-эвилел самбыразынга киир бижээн.

«Уралдар» быжыг, шыдамык болгаш кандыг-даа черни эрте бээр, чыккылама соокта-даа, аажок изигде-даа эки ажылдаар. «Урал» дээр машиналарның 80 хуузун күрүнениң Шынар демдектиг кылдыр бүдүрүп үндүрүп турар. Эптээр кезектерин бүдүрүп берип турар чурттуң муң ажыг бүдүрүлге черлери ол машиналарны бүдүреринге киржип турар. Оларның эң-не улуглары Москваның Лихачев аттыг автозаводу, Ярославльдың мотор заводу, Омсктуң дугуй болгаш Челябинсктиң дарганнаар-пресс заводтары болур.

ЧУРУКТА: күрүнениң Шынар демдээ-биле массалыг бүдүрүп үндүрүп турар «Уралдар».

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ПАРТИЯ ХУРАЛЫНГА

Партияның XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр аныяктар ортузунга кижизидилге ажылын күштелдирер талазы-биле «Сүт-Хөл» совхозтуң партия организацияларының сорулгаларының дугайында айтырыгны совхозтуң бүгү коммунистери биле комсомолчуларының каттышкан хуралынга чоокта чаа чугаалашкан. Аныяктар-кандыг-даа ажыл-херекке улуг күш. Совхозтуң ажыл-агыйының бүгү-ле адырларында аныяктар күжениишкиниг ажылдап турар. Тоску беш чылдың түңнелдери-биле алырга, совхозта 8 малчын 100 хойдан 100 хураганны ап, 15 кижи «Беш чылдың шалыпчылары» деп атты чедип алган.

Совхозтуң комсомол организацияларында 275 комсомолчу бактаап турар. Оларның 34-тү мал ажылында, 37-зи чер ажылында, 15 кодээ ажыл-агыйның специалистери, казык камгалалында 46 комсомолчу ажылдап турар.

Совхозтуң парткому (секретары В. Сат) комитет хуралынга комсомол ажылының дугайын удаа-дараа дыңнап, арга-сүмезин берип, боттуг дузазы чедирип келген. «Сайзанак» уруглар садигинде комсомол организациязы (секретары Тамара Түлүш) комсомол ажылын чогуур деңнелге тургузуп, хуралдарны, диспуттарны эрттирип, комсомол документилериниң солуушкунунга идепкейлиг киришкен.

Ындыг болза-даа аныяктар ортузунда кижизидилге ажылының кошкаандан оларның чамдыктары корум-чурум үрээр, арагалаар таварылгалар бар. Аныяктар ортузунга хоойлу-дүрүм тайылбырлаар ажылды күштелдирип, оларны политиктиг өөредилгеже, культураның одаглары- клубтарже хаара тудуп, номчулга конференцияларын, диспуттарны, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннары-биле ужуражылгаларны доктаамал эрттирип, суурларга спорт шөлдерин дерип, секцияларны организастаары амгы үеде чугула боор турарын санал берген коммунистер демдеглээннер.

Хой ажылынче аныяктарны хаара тударын ам-даа идепкейжидер талазы-биле хуралга чугаа болган. Совхозта мынчага чедир комсомолчу-аныяктарның чаңгыс-даа хойжу бригадазы тургустунмаан. Хойжуларның 8 бригадаларында аныяктар эвээш. Колдуунда хоочун малчыннар кадарчылап турар.

Школа дооскаңнарны мал, чер, тудуг, ногаа ажылынче хандыкшыдып, аңаа аныяктарның тускай бригадаларын тургузары чугула боор турар.

Кызыл-Тайганың, Ишкинниң, төп салбырның комсомол организацияларында хуралдар чогуур өйүнде эртпейн турар болгаш кежигүнге хүлээп алыышкын кошкак боор турар.

Совхозта партия, комсомол комитеттери бо талазы-биле чогуур хемчеглерни алыр апаар.

О. ЧАҢ-ООЛ.

Чагаа парлаттынмаза-даа

ТУДУГНУ ЭГЕЛЭЭН

«Кызыл тараачын» совхозтуң төп сүт-бараан фермазында ылангыя кышкы үеде таарымча чок, четпестерни илереткен чагаа редакцияга келген.

СЭКП Бии-Хем райкомунуң ийиги секретары А. Салчактың редакцияга бижээни:

Чагаада кирген фактылар бадыткаттынган. Айыткан четпестерни чайладыр дээш совхозтуң дирекциязы, партком база ажылчын комитеди-биле кады чогуур хемчеглерни ап турар.

Амгы үеде фермада 200 баш инек кирер чаа кажааның тудуун эгелээн. Фермада сүт сөөртүр тускай машинаны быжыглаан. Дараазында төп одалга черниң котелдарын солуурунче кирер.

ХУРАЛГА КӨРГЕН

— Февраль 17-де 12—84 дугаарлыг таксиге Кызыл районнуң Каа-Хем суурдан хоорайның адаанга чедир олурарывыска, бистиң-биле кады өске пассажирлерни таксиниң чолаачызы олуртуп, оларны хоорайның ол-бо чүгүнге чедирип, олардан база хөлезин ап чораан хирезинде, кажан бисти чедирип кааш, санаттынган түңну долузу-биле төлетти. Ол шын бе?—деп айтырган чагаа редакцияга келген.

Чагаага харыыны бээри-биле Тываның автотранспорт эргелелинче редакция чоруткан. Ук эргелелдиң начальнигиниң пассажир аргыштырылгазының талазы-биле оралакчызы Л. Р. **Хасанованың** редакцияга дыңнатканы:

Чагаада айыткан фактылар бадыткаттынган. Ук таксиниң чолаачызы Д. Маркеловту профэвилелдиң цех комитединиң хуралынга көрген. Пассажирлерден алыр ужурлуг акшаның түңүн шын эвес ап турганы дээш чогуур хемчегни аңаа хүлээткеш, бир ай иштинде оон такси башкарар эргезин казаан.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

МООЛ ЭРТЕМНИҢ КЕЛИР ҮЕЗИ

УЛАН-БАТОР. Бо чылдың майда демдеглеп эрттирер ужурлуг МАР-ның Эртемнер академиязының 15 чыл оюнга моол эртемденнер улуг чедиишкиннерлиг болганнар. Төөгү, физика болгаш экономиктиг география, геология талазы-биле, минералдыг, үнүш болгаш биологтуг курлавырларны өөренип көөрүнүң база эртем ёзугаар үндезилээриниң талазы-биле улуг ажылдарны парлап үндүргей.

Амгы беш чылда моол эртемниң мурнунга чаа үелер ажыттынар. Академия элээн калбарар болгаш эртемденнерниң саны ийи катап өзер.

Бодунуң ажылынга моол эртемденнер ССРЭ-ниң болгаш өске-даа акы-дунма социалистиг, ЭДЧ-ның кежигүннери чурттарның эртемденнери-биле калбак кады ажылдажылгага даянып турарлар.

АДЫРНЫҢ ДҮРГЕН ХӨГЖҮЛДЕЗИ

БУДАПЕШТ. 1975 чылда Венгрияга 340 муң ажыг тонна саазынны болгаш 43 муң тонна целлюлозаны бүдүрүп үндүрген. Сөөлгү он чылдың иштинде ВУР-нуң целлюлоза-саазын үлетпүрүнүң бүдүрүлгезиниң хемчээли ийи ажыг катап өскен.

Амгы беш чылдың чылдарында, 1977 чылдың июньда долузу-биле ажыглалче кирерин телевилээн Дунауйвароште саазын комбинады адырның эң улуг тудуу болур. Тудугну дооскаңының соонда чаа бүдүрүлге чери чылдың-на 150 муң тонна саазынны болгаш картонну бүдүрүп үндүрүп шыдаар.

АЛДЫГЫ БЕШ ЧЫЛДА ЧААРТЫКЧЫЛАР

ПРАГА. Чехословак экономиканың депшилгезинге чаартыкчыларның болгаш чогаадыкчыларның шимчээшкини улуг салыышкынны киирип турар.

Эрткен беш чылда чаартыкчы саналдарны болгаш чогаадылгаларны бүдүрүлгеге нептереткенинден 20 миллиард ажыг крон акшаның орулгазын алган. Амгы үеде беш чылдың төнчүзүнге чедир чаартылганың болгаш чогаадылганың күсели-биле чыл бүрүзүнде 7 млрд. кронну камнап алыр деп сорулга салдынган.

Экономиканың кол адырларынга, чүнүң-даа мурнунда машина тудуушкунунга, электроникага, химияга, ЧССР-де чаартыкчыларның ажылының эң-не баштай ажылдап кылган бүгү республиканчы планнарын боттандырарынга ол дузалаар.

АНЫЯКТАРНЫҢ ЧУРТУ

ВАРШАВА. Польша — аныяктарның чурту. Оон чурттакчыларының ортумак назыны 27,5 хар боор турар. ПУР-нуң хөй аныяк хамаатылары Кошалинск, Слупск Эльблонгск, Ольштынск болгаш Легницк воеводстволарда чурттап турар. Ында хамаатыларның чартык кезээниң назыны 22 хардан ашпас.

ЧАА ШКОЛАЛАР

БУХАРЕСТ. Бо чылын РСР-ге 2700 класстарлыг школа бажыңнары, 10 муң өөреникчилерге школаның чаа мастерскаяларын, 25 муң кижиге интернаттарны тударын баш удур көрген. Үлетпүрнүң болгаш кодээ ажыл-агыйның тускай школаларының четкизи көвүдээр. (СЭТА).

ЧАҢГЫС ЭП БЫЖЫГЫП ТУРАР

МЕХИКО. (СЭТА). Чилиде фашистиг ёзу-чурумга удурланыышкынның шимчээшкини хүн келген тудум өзүп база быжыгып турар. Ол шимчээшкинге чаа-чаа күштер каттыжып кирип турар. Чөөн үзелдиг бүгү партиялар ам ажыл-чорудулгазын фашистиг хунтага удур улус массаларының демиселинче организастаарынче угландырган. Чилиниң чөөн үзелдиг партияларының удуртукчуларының мексикан хоорай Оакстепекке болган чөвүлел хуралының резолюциязында ол дугайын чугаалап турар.

Чөвүлел хуралга коммунистиг, социалистиг, радикал партияларның, чөөн үзелдиг христианнар партиязының, чаңгыс аай улусчу хөделиишкиниң шимчээшкининиң (МАПУ) болгаш улустуң чаңгыс-эп блогунда кирип турган өске-даа организацияларның төлээлекчилери киришкен. Хунтага удур демиселжип турар политиктиг партияларга болгаш бүгү-ле организацияларга удуртулга болгаш эң-не калбак антифашистиг фронтуну тургузарынга үндезин кылдыр саналдап турар тускай программылыг документиниң чөвүлел хурал ажылдап кылган.

Улустуң чаңгыс эвиниң блогунуң эмиграцияда партия организацияларының ажыл-чорудулгазын ылап аайлап таарыштырары-биле чөвүлел хурал күүсекчи секретарьга улустуң чаңгыс эвиниң чазааның даштыкы херектер министри турган Клодомиро Альмейдуну соңгаан.

Оакстепекке чөвүлел хурал Чилиниң антифашистиг күштериниң организастыг чаңгыс эвин быжыглаарынга чугула базым болган.

БАЙДАЛ ДҮШКҮҮРЛҮГ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Президент соңгулдаларынга белеткел чуртта үргүлчүлеп турар. Ливанның депшилгелиг болгаш национал-патриоттуг күштериниң төлээлекчилериниң чөвүлел хуралы болуп эрткен. Республиканың чаа президентизи депшилгелиг күштерниң күзээшкиннерин бодунуң политиктиг реформаларының программазынга барымдаалаарын ол күштер негеп турарын чөвүлел хуралдың соонда парлалгага берген медегелде айтып турар.

Ливанда политиктиг кризисти таарыштырыр шиитпирлээриниң оруктарын чугаалажып көөрү-биле Палестинаны хостаарының организациязының күүскомунуң даргазы Я. Арафат Дамаскыже чорупкан. Боо-чепсектиг үскүлежиишкиннерни соксадыр ужурлуг Шериг комитединде Сирияның төлээлекчизи полковник Али Аль-Мадани Бейрутта чедип келген. Ол Ливанда байдал дугайында илеткелди САР-ның президентизи Х. Асадка белеткеп бээр.

Шаптыктаашкын

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ам болуп эртип турар соңгулда мурнунуң кампаниязынга АКШ-тың Коммунистиг партиязының чедиишкиннери коммунист-кандидаттарны соңгулда бюллетеньнеринге киирерипге бүгү хемчеглер-биле шаптыктаарын оралдажып турар эрге-чагыргаларның шугуулдаашкынын болдуруп турар.

АКШ-тың президентизиниң болгаш оралакчы президентизиниң албан-дужаалынга кирер кылдыр даңзыладып турар АКШ-тың Компартиязының Чиңгине секретары Г. Холлдуң болгаш Компартия ТК-зының Политиктиг комитединиң кежигүнү Дж. Тайнерниң аттарын Алабама штатка ам болур эге соңгулдаларның бүдүүзүнде соңгулда бюллетеньнеринге киирерин ол штаттың секретары А. Бэггитт хоруглаан. Коммунист-кандидаттарны депшидип үндүрер угуулга бижиктиң адаанга Алабама штаттың бети дээрге-ле даңзылаттырган 5.000 соңгулдачылары ат салган дээрзиниң дугайында судья-нотариустуң «шынзыдылга бижиктерин» Бэггитт негээн. Алабама штаттың эрге-чагыргаларының болап турары мырыңай бодуун. Ол штатта коммунистерниң соңгулда кампаниязының организакчыларынга судья-нотариустуң бадыткал бижиин алырынга үе чедишпес деп олар ынанып турар. Коммунистерни кызып-кыяр дээн ол оралдажыышкын бойлап дүжер болза, өске база бир хемчегни алырын баш удур көрген. Бир эвес Г. Холлдуң болгаш Дж. Тайнерниң аттарын бюллетеньге киирер бижикти судья бадыткаар-даа болза, штаттың кол прокурорунуң шиитпири эргежок чугула деп, А. Бэггитт медеглээн.

ГДР. Росток портунуң пароход доктаар черлеринде хөй санныг порт краннарының аразында бодунуң хемчээли-биле бир чаа туттунган чүүл ылгалдыг. Руда болгаш хөмүр-даш чүдүрген судноларның чүъгүн дүжүреринге хереглээр күчүлүг тургузуг ол болур. Оон бедии 57 метр.

Чаа агрегат бир шак иштинде-ле судноларның иштинден 2,7 километр узун дурттуг транспортернуң лентазынче 900 тонна чедир руданы дүжүрүп болур. Ол транспортер руданы демир-орук составынга чедирип турар.

Ол тургузугга дериглелерни чехословак бүдүрүлге черлери кылган, ону эптеп тургузарын ГДР-ниң болгаш ЧССР-ниң тускай эртемниглери кады кылганнар. Судноларның чүъгүн дүжүрер талазы-биле ол чаа агрегат болза социалистиг интеграцияның иштинге ийи чурттарның чедиишкинниг кады ажылдажылгазының база бир херечизи болур. Чыл бүрүзүнде 12 млн. ажыг тонна чүъкту хүлээп ап турар Росток порттуң чүък эрттирер аргазын ону ажыглалга киргени бедидер.

Чехословакияга болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттарынга баар чүъктер көвүдээр.

ЧУРУКТА: суднолар чүъгүн дүжүрер талазы-биле чаа тургузугнуң тудуунуң дооступ турары.

АДН—СЭТА-ның телефотозу.

ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

КАМГАЛАЛ ЧЕРИ

Моолдуң Гоби дээр кургаг ховузунуң барыын талакы кезээнде 4 миллион гектар черге чаа камгалал черин тургузары шиитпирлеттинген. Делегейде эң улугларның бирээзи болур ол камгалал черинге — дириг амытаннарның эң ховарлары — Пржевальскийниң аъттарын, черлик элчигеннерин, черлик тевелерни болгаш гоби адыгларын камгалап, өстүрер.

САЛ-ЧҮЛҮҮР БИСТЕРИ

Лейпциг хоорайда 78 харлыг пенсионер Пауль Рихтер коллекция-чыылда кызырының солун кижилериниң бирээзи болган. Ол болза сал-чүлүүр бистерин 13700 чедир чыып алган, оларны чер бөмбүрзээниң 76 чурттарындан алгаш чыгган. Ооң ол чыып алган бистериниң бодунуң онза чоргаарланыр чүвези — «Ноябрь 15,—04» дугаарлыг бис болур, ол болза сал-чүлүүр бистериниң эң баштайгыларының бирээзи боор турар, ооң даштын алдыннап каан.

«ААР» ШАҢНАЛ

Америк фельетонист Арт Бухвальд өйү келген болгаш чидиг фельетоннары-биле чер бөмбүрзээниң янзы-бүрү булуңнарында номчукчуларны каш он чыл иштинде өөртүп келген. Харын мырыңай чоокта чаа америк юмористер ниитилели ону шаңнаар бодай берген. Ол «аар» шаңнал болза бир-бир цент чоостардан чыгган муң доллар болган. Бухвальд центнер чедип турар ол аар шаңналды эктинге чүъктеп алгаш, ам чурттап турар чери Европаже чорупкан. Ону көрүп турганнарның херечилеп турарындан алырга, сураглыг фельетонист самолётка олуруп турар үеде оон шырайынга хүлүмзүрүүшкүн чок болган.

ЫТТАР-БИЛЕ ДОШТАП...

Төөгүде ыттар чарыштырарының эң улуг маргылдаазы Канадада Улуг Невольничий хөлдүң дожунга кылган.

80 километр хемчээлдиг, эң берге орукту хөй эскимос болгаш индей анчыларның чүгле чамдык кезии шыдажып эрткен.

Оон организакчылары Арктиканың ол соок байдалында-даа хөй кончааны оон ап үнгеннер. Маргылдааның түңнелинде 200000 доллар орулганы киирип болур турган. А шаңналы чүү? Ону организастаан өөлер аңаа харам болганнар. Бирги чергениң шаңналы чүгле 2 муң доллар болган.

САКТЫП ТУР МЕН

Мен хууда Майның бирээни байырлаарын чүгээр-ле билип эгелээним 1930 чылдан бээр чүве. Ол үеге чедир Тывага кожууннар төптери хамаан чок, республика төвү Кызыл хоорайга безин Май 1-де ёзулуг-ла туктар, чуруктар, лозуннар адаанга чыскаалып, кудумчуга үнүп турбаан ышкаш.

Ол хүн дугайын күрүнениң, намның албан черлери билир, уткулга хурал-суглаага, чугаа-соот мырыңай-ла 1921 чылдан соңгаар-ла билдинип келген.

Кызыл хоорайга Майның бир чаазында, ылаңгыя намның төп сургуулу, Араттың аттыг шерии, пионерлер ырлаар кудумчуларга чыскаалдыг эрткилеп турганын эки билир мен. Оларны сургуул черлеринге күш-культура — гимнастика сургакчылары командылап чоруп турар чүве. Ол болза 1929 чылдың чазынында май айда нам сургуулдары эр, херээжен-биле шупту бир ыяң ногаан шериг хевин кедипкени ол: хөрээнде ийи карманныг, кылаңнааш хола өөктерлиг, эр, кызы-даа дөмей «комсомол» хөйлеңнер. Ол-ла өң-биле галифе аяшпыг чүвүрлер, юбкаларлыг, эгин ажыр шавыштыр чүктептер курлардыг, ол-ла өңнүг фуражка бөрттерлиг. А чолдак уктар кырынга даады кара ботинкалар кеткилээн. «Шеригден-даа артык аяныыг, чараш апарган бис!» дижип мактаныр бис. Ооң мурнунда ревшериг чыскаалыштарга, чаражыышып мактаар, адааргаар турган болгай бис. Шынап-ла, бир аай хеп кеттиниптерге, оолдар болгаш кыстар бот-боттарынга дөмей апаар.

Пионерлер база-ла бир ыяң ак-ак хөйлеңнер, көк-көк чүвүр, юбкаларлыг, шупту кызыл галстуктарын баглаптар; чаңгыс хепке кутканна чүве. Майның бир чаазын каан хүнү шонуп турда, ындыг чүве ийикпе, пионерлер, аныяктарның чаактарының долбанныг кызылгыры, оларның өөрүшкүлүг кара-кара карактары чап-чаа мөндүйүгү быжкан чодураа, азы башкы сылдыс чедишкензиг хып-ла турар. Мен нам сургуулунуң узун-кыска аайы-биле деңнээн чыскаалының оң талакы дизиг мурнунга кире бээр болгаш ыр эгелээрниниң бирээзи:

— Бирээ—ийи—үш! Айт-даатри! — деп, саннарны часпас: дыка чоргаар сиртиледир дипсен базып олурар мен. Шору моол бижик-даа билир, черле эки өөреникчилерниң бирээзи, намның, аревэниң кежигүнү 21 харлыг хып дээн аныяк халыыныг эр болгай мен.

1929—1930 өөредилге чылдарының чазы. Ол тайбың хөглүг өөредилгени Хемчикке феодалдарның күткүп көзей каапканы—ширчеш кылынган үймээнчигежи болгаш Өөкке кулактарның хөдели бергени үзе кирди. Ынчаш эки тураның партизаннынга кире хона берген мен.

Хемчиктиң ол үймээнчилери-биле Өвүрнүң Бора-Шайга баштайгы-ла таваржылгада улуг мактаныг чок-даа болза, оларны өпемчитпейн аандарады сывырып, чок кылган-даа. А Өөк, Туран чоорту ол кулактар-биле сүржүп тура, бо-ла Кызылдан барган нам сургуулу шериг эштер Мунзук Сутлар каш кижи Тываның кызыгааржыларының турлаа боор Шивилигте бир эртен ай, хүн санап турарывыска Майның бир чаазы болду. Ол орта дораан шериг даалың сумкавыстан ама чартыы ак саазын тып, моол бижик-биле «Бүгү делегейниң пролетариадының эп-сеткил каттыштырарының байырлыг хүнү—Май айның бир чаазының хүнү делгерээр болзун!» деп лозуңну бижээш, Шивилигниң кидин-не булук частып хөөреп чыдар суунуң оң чарык эриинде чоон кызыл дыттың орукче көрген арнынга эриг чук-биле ыяк чыпшырып каан бис. Мээң Май байырлалында баштайгы утпас хүнүм ол. Орус, тыва партизаннар каттыжып алгаш, ол кулактарның тура халышкынын узуткап баскан-даа бис. Өөк, Тураның тараачыннары-даа тайбыңчып амыраан.

Ол-ла күзүн, Москвага барып, КУТВ дээр — Чөөн чүктүң Ажылчы чоннарының Коммунистиг Университединге кирип, үш-дөрт чылдарда өөренгеш болганда Май бирни Москвага көрүп, магадап турганымны бүдүн роман, поэма кылдыр санаардан өске тайылбырлаары белен эвес сактыышкын чүве-ийин.

С. САРЫГ-ООЛ,
Тыва АССР-ниң улустуң чогаалчызы.

ЧАС ЧУГААЛАП ТУР: эшкиижиң белетке!

МОСКВА. Ёзулуг частың дүжүп келгениниң шынчы шиичизи чүгле кара-баарзыктарның ушкулап келиринде эвес, харын база Москва хемге хемежилерниң баштайгы үнгүлеп келири болур дээрзин найысылалдың чурттакчылары билирлер. «Труд» ниитилелдиң эжикчилери—Москва чоогунга суг оруун ажыдарының кезээде биргилери боол келген. Ам оларда шенелде кидин чоруп турар.

ЧУРУКТА: «Труд» эки тура спорт ниитилелиниң «Стрелка» суг-спорт станциязының спортчулары шенелде мурнуу чарыында.

(СЭТА-ның фотохроникazы.)

Адаанда чурукта А. Аирниң «Бо чылдың Май бирниң байырлалында Кызыл хоорайның Ленин аттыг шөлүнге спортчу чыскаалчылар эртип турда» — деп фотоэтюду.

ААЛДАП КЕЛГЕН

ССРЭ-ниң Композиторлар Эвилелиниң кежигүнү Борис Иванович Карахан Кызылда чедип келген. Ол мурнунда чылдарда Тывага каш удаа чораан. Композитор маңаа чорааш, элээн каш симфониктиг болгаш камерлиг хөгжүмге ойнаар чогаалдарны бижигилээн. Лириктиг болгаш шоодуглуг аянның чогаалдарын база ол бижээн. Ооң ырларында шериг-патриоттуг ырлар кол черни ээлеп турар.

Эш Карахан—Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи. Шериг хүлээлгезин Совет Армияның Кызыл туктуг ырның болгаш танцының ансамблинге ол эрттирген. 1957 чылдаң эгелээш, чурттуң ырак хоорайлар, сууурларынга ол барып, шериг кезектериниң дайынчылары-биле ужуражып, солун ырларлыг чанып кээп турар.

Ооң эрткен чылдарда бижээни «Россия», «Төрээн партия», «Өлүм чок маадырлыг чорук», «Походтарга кады чораан бис», «Аас-кежик чанывыста кады чоруур» деп ырлары чонга билдингир апарган. Ол «Өпей ыры» болгаш «Хандагайты» деп тыва улустуң ырларының аялгаларын таарыштыр чогаадып бижээн. «Декей-оону» база болбаазырадыр ажылдаан. Бо сураглыг композитор бистиң республикада тыва композиторлар-биле кады уругларның бирги баледин тургузар соруглалыг келген. Ол Кызылдың өөредилге черлериниң сургуулдары-биле ужурашкан.

О. ОНДАР.

ЭКИ-ЛЕ КЫЛГАН-ДЫР

Эки чүвени шынап-ла эки дээр болгай. Мен Эрзин райкүүскомнуң иштики херектер килдизиниң уруглар комнатазынга чоокта чаа чорааш, сонуургап көрген мен. Ону назы четпээн бичии кижилерни корум-чурумнуг кылдыр кижизидеринге таарымчалыг кылдыр шимеп дерээни чогумчалыг болгаш ооң турар оран-бажыңы-даа таарымчалыг, делгем.

Уруглар комнатазының амгы турар бажыңынга мурнунда магазин турган чер-дир. Бичии кижилер ортузунга ажыл чорудар бо черниң чугулазын барымдаалааш, райкүүском айтырыг тургузарга, Эрзин райпозунуң баштаар чери хосталы берген турган ол бажыңны чөпшүлү-биле берген. Уруглар комнатазы үш өрээлдиг. Ында телефон, радио, радиоприемник бар. Чымчак диван, бүрүн херекселдиг, арыг-силиг ийи орун, столдуг улуг хана көрүнчүү, чымчак сандайлар, электриге шай хайындырар хөнек, ойнаар чүүлдер болгаш өске-даа херекселдер бар. Бажыңның өрээлдери делгем, чырык, суг-биле чылыдар системалыг.

Корум-чурум алдапкаш, маңаа келген ийи-чаңгыс уругларга, оларның ада-иелеринге, мону сонуургап келген өске-даа кижилерге комнатаның ниити байдалы болгаш ооң дериг-херекселдери безин оларның бодалынга эки чүүлдерни киирип, кижизидикчи салдар чедирери чугаажок. Корум-чуруму кошкак, бистиң «кижизидери берге» дижиривис чамдык уругларывыс ол бүгүнү көргеш, оларны кижизиг ёзу-биле хүлээп ап, хүндүлеп көрүп турарын угаап билгеш, сагыш-сеткили моон эгелеп частыры чугаажок болгай. Оларның хөй кезииниң амыдыралынга ындыг чүүлдер, ээлдек аажы-чаң эвээш таваржыры чажыт эвес-ле болгай.

Уруглар комнатазының көскү агитация, номчулга чүүлдери-биле дерип шиметтингени ааа чорудар ажылдарның хевири-биле, утка-шынары-биле дүгжүп турар болгаш оларны черле хандыр көрүп тургаш, бодамчалыг кылдыр кылганы илден. Ында чурук каасталгазын СЭКП Төп Комитединиң Политбюрозунуң составының чуруктарын делгээриниден эгелээн. Төрээн чуртун камгалаарынга маадырлыг чоруктарны кылган кижилерниң, милицияның корум-чурум дээш туруштуг демиселчилериниң чуруктарын база делгеп аскылаан.

Ол өрээлге кирген улуг-даа, бичии-даа кижилерни бодандырып, кичээнгейин хаара туда бээр чүүлдер ында бар. Оларның аразында назы четпес бичии кижилерниң корум-чурум үрей бээр чоруктарының тыптып келир чылдагааннарын бижээн номнар, чүүлдер, солуннарга бижигилээн сүмелиг болгаш шугумчулелдиг материалдар бар, назы четпээннерни коммунистиг аажы-чаңга кижизидериниң аргаларын болгаш оруктарын айыткан номнарны болгаш чүүлдерни кижи сонуургап номчуур.

«Кижизидери берге» бичии хамаатылар-биле ажылдаар бо албан чериниң хандырылгазын экижидип, ажылын дээштиг болдурар дээш, Эрзин районнуң партия, совет органнары, райкүүскомнуң иштики херектер килдизиниң удуртулгазы болгаш ында партия организациязы, ол ышкаш уруглар комнатазының ажылы-биле холбаалыг өске-даа эштер улуг кичээнгей салганы үстүнде чүүлдерден илдең-дир. Ол дээрге назы четпээннерниң кем-херекке кире бээрин болдурбас, оларны төлептиг аажы-чаңга кижизидер дээш улуг ажылдың база бир кезээ-дир. Бо уруглар комнатазының ажыл-чорудулгазын ооң инспектору башкы дээди эртемниг, милицияның улуг лейтенантызы Д. Танов, улусчу дружина штавының начальниги Н. Дажымай олар колдап чорудуп турар.

Бичии кижилерниң эки өөредилгези, кижизидилгези дээш партия, совет органнарын, хөй-ниитиниң доктаамал сагыш салып, эки чүүлдерни тып үндүрүп, ол чугула ажылче хөй-ниитини киириштирип турарындан бо районда назы четпээн бичии кижилерниң талазындан корум-чурум үрээр, кем-херек үүлгедир чоруктар сөөлгү үеде көскүзү-биле кызырлып турар. Районнуң бо талазы-биле дуржулгазын өөренип көрүп, өске черлерже база нептеретсе черле ажыктыг.

Эрзин район-биле кожа турар бистиң Тес-Хем район ооң чүге үлегер ап болбас деп. Райкүүском, ооң иштики херектер килдизи ону бодап көрзе чогуур боор. Херек кырында байдалды алгаш көөрге, Тес-Хем райкүүском болгаш ооң иштики херектер килдизи назы четпээн бичии кижилерни кижизидеринге чаа чүүлдерни тып кылдыр туржук, мурнунда уруглар комнатазы боол турган бичии өрээлин безин хаап каан. Бичии кижилер ортузунда кижизидилге ажылының кошкаандан оларның корум-чурум үрээр чоруу чыл бүрүде өзүп турар.

Хандыр бодап көөрге-даа Совет күрүнениң үндүрүп каан хоойлу-дүрүмнерин бистиң бичии кижилеривис сагыштыы-биле хажыдып турбас-ла болгай. Назы четпээннерниң ындыг чоруктарны кыла бээриниң чылдагааны назы четпээннер болгаш аныяктар ортузунга эрге-хоойлу билиглерин чедир нептеретпейн турарывыста, оларның сонуургалдарын эки тооп көрбезивисте, уруглар кижизидилгезиниң айтырыын өг-бүлеге, школага, эрге-чагырга органнарынга-даа хандыр көрбейн турарывыста база бар дээрзин бодаары чугула.

Д. МИЖИТ,
Тес-Хем районнуң прокуроры, юстицияның чөвүлекчизи.

СЕРЕМЧИЛЕЛ ЧОКТУҢ УРЖУУ

Өрт айыылы күрүнениң болгаш хамаатыларның хууда өнчү-хөреңгизинге улуг когаралды чедирер халаптыг айыылдарның бирээзи. Ынчангаш чоннуң «Өлден артар, өрттен артпас» деп чугаалажыры-даа шын. Өрт боду аа-чайгаар кыва бербес, ол ыяпла чылдагааннаг болур дээрзи билдингир. Ол чылдагааннарның бирээзи — кижилерниң өртке удур сeремчилел чогу, отту харысалга чогу-биле кайы-хамаан чок көөрү болуп турар.

Эрзин районнуң девискээринге өрт айыылын болдурбас дээш тускай шиитпирлерни чогуур организациялар хүлээп ап, бо талазы-биле тайылбыр ажылдарын чон ортузунга чорудуп, өртке удур камгалал хемчеглерин райкүүскомнуң иштики херектер килдизи болгаш өске-даа черлер ап турар. Ынчалзажок өрт халавы бо-ла болу берген турар. Эрткен чылда болгаш бо чылдың эгезинде район девискээринге болгулаан өрттерниң үнген чылдагааннарын тодарадып көөрге, олар хөй нуруузунда кижилерниң сeремчилел, харысалга чок чоруктарының уржуунда боор-дур.

Ону бадыткаары-биле чамдык чижектерни көргүзерге мындыг. 1975 чылдың январьда «Мөрен» колхозтуң тракторизи Таңгыт Ендан дээрзи техникага өрт болдурбазының чурумун сагывайн чорааш, мунуп чораан тракторун өртеткен. Ленин аттыг колхозтуң Кара-Хая деп черде кудууга мотористеп турган Борбак-оол Дондук моторну ажылдадып кааш, хайгаарал чок каапкан, мотордан үнген от бензинче дамчааш, өрт болган. Моон чылдагааны — моторну тургузарда өрт болдурбазының чурумун сагываааны болгаш ону эдилеп турган кижиниң харысалга чогу болган.

Өг-бүле ээлери чамдык кижилер сeремчилел болгаш харысалга чогундан өрттен улуг каража-хөгаралга таваржып турар чүүлдер база бар. Эрзиниң ыяш ажыл-агый чериниң Тарлашкын бажыңда ажылчыны Кара-кыс Манчыы 1975 чылдың февральда өөнге от салгаш, ийи бичии уруун арттырып кааш, кожазында өгже чоруй барган. Ээн өгге уруглар кочалга турган солярканы отче кудуптарга, өг өртени берген. Келген улус чүгле ийи урутну харын-даа үндүрүп ап четтикken. Ол-ла чылдың март айда Сыын-Мыйыс фермазының ажылдакчызы Онгуданың сeремчилел чогу-биле өө өртенирге, ооң кижи алыр чүве чок болган.

«Мөрен» колхозтуң кежигүнү Шимет Сүрүң бо чылдың январь 28-тиң кежээзинде өөнге от салып тургаш, удуурда яндаңын дүжүрбейн чыдып алган. Изиг яндааның дээп турганы өреге кыпкаш, өг өртенирге, ээлери оттуп келгеш, кедер хеп безин чок үнгеннер. Өрт арагалаашкынының хайы-биле база болгулаар. Эрзин суурда чурттап турар Ижи Калдар дээрзи 1976 чылдың январь 20-ниң кежээзинде бажыңынга хөлүн эрттир от салгаш, өг-бүле иштп арагалап турда, бажыңы өртени берген. Бажың хып турда, өртке удур команданың машиназы кээп өжүрген.

Өртке удур сeремчилел болгаш харысалга чок чоруктарның түңнели мындыг берге болгулаар-дыр. Бо дугайын тайылбырлап, өртке удур хемчеглерни алырын негеп турда-ла, чамдык хамаатылар, ажыл-агый удуртукчулары оларны херекке албас, карак ажыттап көөр чоруктар кайы хире улуг уржуктарлыг болурун кижи бүрүзү билзе чогуур. А өрт болдурбазының чурумнарын хажыдып турар чоруктар-биле эптеш чок болбааже, өрт айыылы биске үргүлчү кыжанып турар дээрзин утпас ужурлуг бис.

Эрзин райкүүскомнуң иштики херектер килдизи өртке удур хемчеглерни ап, тайылбыр ажылын чорудуп турар болза-даа, бо талазы-биле ажыл ыракта четпес чоруп турар. Килдистиң өрт инспекторунга ажылдаар кижи үр үеде чок турганы безин бо чугула айтырыгже кичээнгей четпес салдынып турарын көргүзүп турар.

Районда өрттен камгаланырын эки турачы командазы профилактика ажылдарын база четпес чорудуп, чүгле таңныыл-хайгаарал кылыры-биле кызыгаарланып турар. Бо организацияда чуруму кошкак, арага-дарыже хандыыр, ажылга келбейн баар кижилер база бар. Машина-техниканың белен турар байдалы чавыс, харын-даа кочегарларга суг сөөртүп бээр, кодээде аалдарга чоруур таварылгалар бар. Дайынчылар кезээде белен турар болгаш машиналар чүгле өрт болган черже үнүп чоруур ужурлуг болгай. Ынчангаш өртке удур камгалал чериниң удуртукчулары моон чогуур түңнелди кылып, четпестерин дарый чайладыры чугула.

С. МОРГУЙ,
милицияның капитаны.

ЧАА НОМНАР

Олег Сувакпиттиң шүлүктери, шоодуглуг чечен чугаалары, солун очерктери, уругларга бижээн янзы-бүрү темалыг чогаалдары улуг, биче номчукчуларның чогуур үнелелин ап турар.

Эрткен чылын шүлүкчүнүң «Чадаг-Ашак» деп уругларга ному база үнген болгай. Тываның ном үндүрер чери Олег Сувакпиттиң эң шилиндек чыынды чогаалдарының номун 3000 экземплярга чырыкче парлап үндүрген. Чыындыда аңгы-аңгы чылдарда бижиттингилээн эң дээре шүлүктерни, чечен чугааларны, очерктерни киирген. Чогаалдарының темазы янзы-бүрү—автор маадырлыг күш-ажылды, ынакшылды, Төрээн чуртту алдаржыдып турар. Ном «Тыва литератураның библиотеказы» деп серияга үнген.

Тываның ном үндүрер чери совет тыва литератураның үндезилекчилериниң бирээзи Бай-Кара Дамчаевич Хөвеңмейниң чогаалдарының чыындызын бир том кылдыр чырыкче парлап үндүрген. Ук номда хоочун чогаалчының аңгы-аңгы үелерде бижигилээн эң эки шүлүктерин, рассказтарын база төөгү публицистикалыг, литература-критикалыг чүүлдерин киирген.

Бо номда кирген чогаалдар республиканың ажыл-ишчилериниң улуг сонуургалын хайныктырары чугаажок.

Аныяк чурукчу С. Саая номну көрүштүг, чараш кылдыр каастап чураан.

Бо номнар удавас республиканың ном садыгларынга көстүп келир.

Х. ОЙДАҢ-ООЛ.

СЕМИНАР

Мөңгүн-Тайга районнуң партия организацияларының секретарьларының, «Билиг» ниитилелиниң эге организацияларының даргаларының болгаш районнуң профэвилел организацияларының активиниң семинары болуп эрткен.

Семинарның киржикчилеринге СЭКП Мөңгүн-Тайга райкомунуң бирги секретары О. Н-С. Шагдыр-оол, Тыва АССР-ниң культура министри М. С. Хомушку, облпрофчөвүлелдиң килдис эргелекчизи Э. Б. Чокеум, партия райкомунуң секретары К. Д. Монгуш болгаш инструктор Д. Д. Хертек олар янзы-бүрү темаларга солун лекцияларны номчааннар.

Чыылганнар семинар соонда районда партийжи өөредилгениң база лекция пропагандазының байдалының дугайында чугаалажып, дуржулга солушканнар. «Мөген-Бүрен» колхозта партком секретары С. Ховалыг, «Билиг» ниитилелиниң «Малчын» колхозта, партия райкомунда база райкүүскомда ооң эге организацияларының даргалары М. Салчак, Э. Саая, К. Салчак олар боттарының чорудуп келген ажылының болгаш моон соңгааргы соругаларының дугайын чугаалааннар.

Д. КУУЛАР.

Мугур-Аксы суур.

КӨРҮЛДЕ ЭРТКЕН

«Кызыл Крест» ниитилелиниң Барыын-Хемчик район организациязының болгаш хамааты камгалалының район штавының организастааны-биле районда санитар дружиналарының көрүлдези болуп эрткен. Аңаа районнуң чеди ортумак школаларында санитар дружиналарының командалары киришкен.

Бо көрүлдеге киришкен санитар дружиналарының белеткелин эрткен чылдаазындан бедик болганын маргылдааны эрттирген комиссия демдеглээн. Хамааты камгалалынга бедик мергежилдиин, шалыпкынын болгаш тывынгырын көргүскеш, Ак-Довурактың № 1 школазының дружинниктери бирги черни алгаш, кубок-биле, Кызыл-Мажалык ортумак школазының дружиназы — ийиги черни алгаш, вымпел-биле, Шекпээр ортумак школазының командазы үшкү черни алгаш, диплом-биле тус-тус шаңнатканнар.

С. ТАВА-САМБУ.

Телевидение

МАЙ 6-ДА

МОСКВАДАН

8.10—**«Дайынның халаадан-чыг оруктары».** Хөй сериялыг уран-чечен телешиниин 3-кү сериязы.

9.15—**«Объектив».** Өңнүг.

9.45—**«Шахмат школазы».** Эгелеп ойнап чорууурларның клазы—РСФСР-ниң алдарлыг тренери Б. Г. Воронков удуртуп турар.

10.15—**«Телестудияның «Ээржигени»** деп концерт залы.

11.00—Медээлер.

11.10—**«Аъттыг кижилер».** Уругларга уран-чечен телефильм 2-ги сериязы.

12.25—Хоккей талазы-биле ССРЭ-ниң кубогу дээш ЦСКА-ның спорт ордузундан дамчыдылга.

13.05—**«Спортлотонуң»** тиражы. Өңнүг.

13.20—**«Театрның ужуражыышкыннары»** Б. Ахмадуллина, С. Михалков, А. Миронов олар удуртуп турар.

14.50—**«Миллиончуларның лениничи университеди».** 10-гу беш чылдың социалистиг чарыжы. Дамчыдылгада ССРЭ-ниң эртемнер Академиязының экономика институдунуң директору, экономика эртемнериниң доктору Е. И. Капустин киржип турар.

15.20—15.30—Чапсар.

15.30—**«БССР-ниң улусчу танцызының ансамбли».** Фильм-концерт.

15.55—**«Дайынның халаадан-чыг оруктары»** хөй сериялыг уран-чечен телешиниин 3-кү сериязы.

17.00—**«Үе».** Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—**«Булат Минжилкиев ырлап тур».** Фильм-концерт.

18.05—Телемедээлер.

18.20—**«СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандыраал».** Дамчыдылга.

18.50—**«Революцияның радиозу».** Телефильм.

19.15—Көдээ амыдырал. Дамчыдылга.

19.40—**«Уланчылыг».** Телефильм.

19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

20.15—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.25—**«Калбак-делгем Төрээн чуртум...»** Концерт.

21.10—**«Миллиончуларның лениничи университеди».** 10-гу беш чылдың социалистиг чарыжы. Дамчыдылгада ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязының экономика институдунуң директору, экономика эртемнериниң доктору Е. И. Капустин киржип турар.

21.40—**«Дайынның халаадан-чыг оруктары».** Хөй сериялыг уран-чечен телешиниин 3-кү сериязы.

22.45—Концерт.

23.00—23.30—**«Үе».** Информастыг программа.

Фотоаппарат-биле

КИШИНЕВ. (СЭТА). Майның 4-те Кишинев хоорайның чурттакчылары В. И. Лениниң чурттап, ажылдап чораан черлерин көргүскен он-он чаа фото-чуруктарны ында ажыттынган делгелгеден көргеннер, оларны ында пенсионер В. Ворцепнез делгегилээн.

Чээрби чылдарның комсомолчузу Василий Данилович кижиниң сеткилин хайныктырып кээр фото-чугааны он чыл чыып келген. Ону кылып алыр дээш ол боду он үш чуртка барып, фотоаппарады-биле 110 муң километр черни эрткен.

Ленинчи Горкилерге ооң фото-чуруктарының делгелгезин 100 муң ажыг кижи көрген.

Василий Даниловичтиң бодунуң фото-чуруктарының хөй вуруузун В. И. Лениниң Төп музейинге белекке берипкен.

Агаар

Бөгүн республикага булуттагылап каап турар хүн болур, чаашкын чок. Агаарның температуразы даглыг черлерге 13—18, а оон артканнарынга —12—17 градус чылыг.

Кызылга агаарның байдалы база-ла ындыг. Температура—16—18 градус чылыг болур.

Редакторнуң оралакчызы М. Н. СМИРНОВА.

Кинотеатрларда

МАЙ 6-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Сентябрь үнүп кээрге...» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Каразыышкын» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Стаканда хоран» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЛЕТНИЙ» «Баштайгы хараачыгай» 17.00, 19.00 шактарда.

Александр Анатольевич Фатериниң адынга Кызылдың автошколазының 1975 чылдың ноябрьда тывысканы АЕ № 170345 талону читкен. Ону ам күш чок деп санаар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, харысалгалыг секретарьның 2-23-54, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17151 ЧАГЫГ № 1826.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгның талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00135.